

**Commentariorum ac disputationum, in tertiam partem divi
Thomae tomi quinque**

Priorum vigintisex Quaestionum eius Partis expositionem complectens

Suárez, Francisco

[Köln], 1617

Articulus IV. vtrum anima Christi videat Verbum, siue diuinam essentiam,
clarius qualibet alia creatura.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93775](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93775)

Ex argumentis D. Thomae primum est facile, secundum vero ita difficile, ut specialem quaestionem requirat, infra disputandam: in tertio vero solum est notandum, quomodo D. Thomas illam propositionem explicet, In finito non est aliquid maius: dicit enim intelligendam esse in eodem subiecto, & sub eadem ratione & ordine, quo infinitum dicitur, quod optime declarat, neque aliquid addere oportet.

ARTICVLVS IV.

Utrum anima Christi videat Verbum, siue diuinam essentiam, clarius qualibet alia creatura.

17.
Sup. q. 9. a.
2. c. 5. inf.
q. 11. a. 5. ad
1.

2. p. q. 12. a.
2.

c. 4. ad mo.
dio illius.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod anima Christi non perfectius videat Verbum, quam qualibet alia creatura. Perfectio enim cognitionis est secundum medium cognoscendi, sicut perfectior est cognitio, quae habetur per medium syllogismi demonstratiui, quam quae habetur per medium syllogismi dialectici. Sed omnes Beati vident Verbum immediate per ipsam diuinam essentiam, ut in prima parte dictum est. Ergo anima Christi non perfectius videt Verbum, quam qualibet alia creatura.

2. Praeterea, Perfectio visionis non excedit potentiam visionis. Sed potentia rationalis animae, qualis est anima Christi, est infra potentiam intellectiuam Angeli, ut patet per Dionysium. 4. c. Caelst. hier. Ergo anima Christi non perfectius videt Verbum, quam Angeli.

3. Praeterea, Deus in infinitum perfectius videt Verbum suum, quam anima Christi. Sunt ergo infiniti gradus medij possibiles inter modum, quo Deus videt Verbum suum, & inter modum, quo anima Christi videt ipsum. Ergo non est asserendum, quod anima Christi perfectius videat Verbum vel essentiam diuinam, quam qualibet alia creatura.

Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Ephes. 1. quod Deus constituit Christum ad dexteram suam in caelestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. Sed in illa caelesti gloria tandem aliquis est superior, quantum perfectius cognoscit Deum. Ergo anima Christi perfectius videt Deum, quam quaevis alia creatura.

a Respondeo dicendum, quod visio diuinae essentiae conuenit omnibus Beatis, secundum participationem luminis derivati in eos a fonte Verbi Dei, secundum illud Ecclesiast. 1. Fons sapientiae. Verbum Dei in excelsis. Huic autem Verbo Dei propinquius coniungitur anima Christi, quae est vnita Verbo in persona, quam quaevis alia creatura. Et ideo plenius recipit influentiam luminis, in quo Deus videtur ab ipso Verbo, quam quaevis alia creatura. Et ideo praeter ceteris creaturis perfectius videt ipsam veritatem, quae est Dei essentia. Vnde dicitur Ioan. 1. Vidimus gloriam eius, quasi Vnguenti a Patre, plenius, non solum gratia, sed etiam veritatis.

Ad primum ergo dicendum, quod perfectio cognitionis, quantum est ex parte cogniti, attenditur secundum medium, sed quantum est ex parte cognoscentis, attenditur secundum potentiam vel habitum. Et inde est, quod etiam inter homines per vnum medium, vnus perfectius cognoscit aliquam conclusionem, quam alius. Et per hunc modum, anima Christi, quae abundantiori repletur lumine, perfectius cognoscit diuinam essentiam, quam alij Beati, licet omnes ipsam Dei essentiam videant per se ipsam.

b Ad secundum dicendum, quod visio diuinae essentiae excedit naturalem potentiam cuiuslibet creaturae, ut in prima parte dictum est. Ergo gradus in ipso attenduntur magis secundum ordinem gratiae, in quo Christus est excellentissimus, quam secundum ordinem naturae, secundum quem natura Angelica praefertur humanae.

c Ad tertium dicendum, quod, sicut supra dictum est, de gratia, quod non potest esse maior gratia, quam gratia Christi.

Alii, per respectum ad vniorem Verbi: idem etiam dicendum est, & de perfectione diuinae visionis, licet, absolute considerando, possit esse aliquis gradus altior, sublimiorque, secundum infinitatem diuinae potentiae.

COMMENTARIVS.

In superioribus articulis explicuit D. Thomas perfectionem scientiae beatae Christi ex parte obiecti: nunc ostendit illius excellentiam ex parte luminis, seu potentiae, & hoc modo docet, animam Christi clarius videre Deum omni alia creatura. Et tota litera articuli clarissima est.

b Quae Caietanus notat in solutione ad secundum & tertium, cauenda sunt: & corrigenda: non solum enim falsa sunt, sed etiam contra expressam mentem D. Thomae: in solutione enim ad 2. ait D. Thomas, gradus perfectionis in diuina visione magis attendendos esse, secundum ordinem gratiae, quam secundum ordinem naturae, vnde infert Caietanus, ex quoque capite oriri posse, ut vna visio sit perfectior alia, atque adeo perfectiorem intellectum cum eodem lumine perfectius videre Deum. Sed quidquid sit de re (quam ego sine dubio falsam existimo) in hac litera D. Thomae nullum habet fundamentum, sed ex illa potius contrarium non obscure colligitur, si argumenti intentio consideretur, & recte applicetur solutio: argumentum enim condebat, Angelum perfectius videre Deum, quam animam Christi, quia habet perfectiorem intellectum. Respondet D. Thomas, negando consequentiam, & rationem reddit, quia illa visio est supra naturalem perfectionem potentiae creatae, intendit ergo concludere, perfectionem visionis non esse ex naturali perfectione potentiae, sed ex supernaturali, vnde illa particula, magis, non sumitur in illo sensu comparatiuo, ut Caietanus exponit, sed vti idem valeat, quod, potius, & ita non affirmat verumque extremum, sed alterum affirmat, alterum negat.

c In solutione vero ad tertium ait D. Thomas, absolute loquendo, posse esse sublimiorem gradum visionis Dei, quam sit visio animae Christi, quod bene Caietanus exponit ex sublimiori gradu, non in essentia, sed in intentione: male vero addit, id non esse verum in eodem subiecto, seu in ipsa anima Christi, sed in alio perfectiori, verbi gratia, in Angelo, putat enim ille (sicut supra de gratia vidimus) ita lumen gloriae non posse esse intensius de potentia absoluta, quam sit in anima Christi; vnde infert, nec visionem posse esse intensiorem in eadem anima, quia tamen existimat perfectiorem potentiam cum eodem lumine perfectiorem visionem elicere, ideo dicit, in Angelo posse esse perfectiorem visionem, quia potest esse quale lumen: quae doctrina, & duobus nititur falsis fundamentis (ut visum est) & non sibi constat, quia nullam potest reddere rationem, cur visio Dei, quae est quaedam qualitas, possit in infinitum intendi, vel in vno, vel in diuersis subiectis, & non lumen gloriae: ostensum est autem supra, si in diuersis potest, etiam in eodem posse. Sed, quidquid de re sit, constat, totum esse contra mentem D. Thomae, hic, qui non loquitur de diuersis subiectis, sed de eodem, & ideo non tribuit hoc perfectioni subiectorum, sed infinitati diuinae potentiae.

DISPUTATIO XXII.

In tres Sectiones distributa.

De perfectione scientiae beatae animae Christi.

Triplex perfectio in hac scientia, sicut in alijs, considerari potest, scilicet, essentialis seu specifica, interior.

Scientia
beata ani-
ma Christi
aut de pa-
tri cu vo-
luntate bea-
tia aliorum
beatorum.

Rom. 8.

Joan. 8. 14.
et 17.

Corin. 13.
su de ciu-
tem perfe-
ctiōis ef-
ficacia.

1. Thes. 1.
et 2.

Hebr. 2.

intensius seu in claritate maiori intra eandem spe-
ciem, tertia quasi extensius, seu ex parte obiecti. De
prima seu essentiali perfectione, nihil oportet in præ-
fenti dicere. Suppono enim esse in Theologia certū,
hanc scientiam in anima Christi esse eiusdem speciei
cum visione beata aliorum beatorum: nam sacra
Scriptura promittit nobis consortium eiusdē bea-
titudinis cum Christo homine, unde dicimur, *here-
des Dei; coheredes autem Christi*, ad Roman. 8. Quem
locum ad hoc ponderarunt ibi Anselmus, & Beda,
qui etiam refert Augustinum, Ambrosium etiam ibi
declarat, quid sit, esse coheredes, ex illo 1. Iohan. 3.
Videbimus eum, sicuti est, idem visionis genus Chri-
sto & alijs beatis attribuens. Recte etiam declara-
tur ex verbis eiusdem Christi, Ioan. 8. *Vbi ego sum,
illuc & minister meus erit*, & apertius cap. 14. *In domo
Patris mei mansiones multe sunt*, & infra, *Vado para-
re vobis locum, ut vbi ego sum, & vos sitis*, & similia
habet cap. 17. & ex iis, quæ dicta sunt de gratia ani-
mæ Christi, hoc etiam concludi potest: ostendi-
mus enim ibi gratiam habitalem Christi, esse e-
iusdem speciei cum nostra: eadem autem est ratio
de gloria, seu visione beata, quæ est vltimus finis,
conaturalis ipsi gratiæ. Et confirmatur præterea,
quia Christus est caput Ecclesiæ homogeneum, &
ideo sicut est nobis simile in natura, ita & in gloria.
Denique valde probabile existimo, quod Caieta-
nis hic etiam indicauit, nullam visionem, vel scien-
tiam beatam Dei posse esse perfectionis speciei, &
essentiæ, quam sit illa visio, qua Angeli, vel homi-
nes vident Deum, quia nec potest propinquius at-
tingere Deum, neque ab ipso procedere immēdia-
tius: ergo visio animæ Christi, quamuis perfectissi-
ma sit, non est tamen speciei diuersa. Et in hoc vi-
dentur Theologi omnes, tanquam in re certa, con-
uenire fere sine disputatione. Ex quo inferitur, ita
sentendum esse de lumine gloriæ, & de specie in-
telligibili, & de alijs proprietatibus huius scientiæ,
quæ illi conueniunt, quatenus est clara visio Dei, &
ultima beatitudo intellectualis naturæ, sicut de vi-
sione beata secundum se Theologi sentiunt, & tra-
ctatur in 1. p. q. 12.

De secunda seu intensius perfectione illud etiam,
tanquam certum, supponimus, hanc scientiam esse
perfectiorem, & clariorem in anima Christi quam
in omnibus alijs, tam hominibus, quā Angelis, quod
est sine dubio de fide certum ex communi consen-
su, & perpetua traditione totius Ecclesiæ, & ex illo
Pauli ad Ephes. 1. *Constituens eum super omnes principa-
tus, &c.* & ex alijs locis supra sæpe citatis, in quibus
dicitur, *Plenus gratia, & scientia, & in eo esse omnes the-
sauros sapientiæ & scientiæ Dei*, & quia in hoc sensu di-
citur Christus, ut homo, *sedere ad dexteram Dei*, ut
secundo tom. disput. 52. scilicet 3. exponemus. Denique
ratio facile sumitur ex illis verbis ad Hebr. 2. *Tanto
melior Angelis efficitur, quanto differtius præ illis nomen
hereditauit*, ipse enim est Filius naturalis, illi adop-
tivi: ergo illi sine dubio data est perfectior, & maior
hereditas. Et confirmatur, nam ipse est principium,
& fons gloriæ omnium beatorum: ergo superat om-
nes in gloria. Legatur Cyrillus, lib. 1. in Ioan. cap.
17. ubi elegacissime comparat gloriam animæ Chri-
sti cum gloria Sanctorum omnium, dicens, *esse longe
absq. comparatione sublimiorem*: quia habet gloriam,
quasi vniuersus Patris. Nec de illa perfectione aliquid
amplius dicere possumus sed de illa eodem modo
iudicandum est, sicut supra in simili dubio de perfe-
ctione gratiæ respondimus: est enim summa, quæ de
potentia ordinaria esse potest, quamuis de potentia
absoluta possit esse maior, ut hic etiam circa articu-
lum quartum cum D. Thoma notatum est & magis
ex sequenti disputatione patebit.

De tertia igitur perfectione superest nobis dispu-
tatio, scilicet, ex parte obiecti, in quo distinguendum
est obiectum primarium, quod est Deus clarè vi-
sus,

A ab obiecto secundario, quod sunt creaturæ visæ in
Deo; & de utroque sigillatim dicendum est.

SECTIO I.

*Quid sit de ratione comprehensionis intellectualis
obiecti alicuius, præsertim diuinæ essentie.*

Necessarium existimaui, quæstionē hanc in huius
disputationis initio adiungere, ne, vocibus abu-
tendo, in illa laboremus in æquiuoco.

Primum ergo supponenda est vulgaris distinctio
comprehensionis, in cōmentario articuli primi bre-
uiter annotata: interdum enim sumitur pro affec-
tione, seu obtentione rei, quam insequimur, interdū
pro exacta & perfecta rei cognitione vel inclusione,
ut sic dicam. Est enim hæc vox translata à corpora-
libus ad intellectualia. Et in corporalibus compre-
hendere, idem est quod apprehendere, & opponi-
tur insecutioni, ut notauit D. Thom. 1. p. q. 12. articu-
7. ad 1. aliquando vero idem significat, quod totam
rem complecti & includere, ut quando rem paræ
quantitatis manu concludimus, vel quando locus
æqualis totum circumambit locatum. Hinc ergo in
spiritualibus, quoniam mens proprium habet mo-
tum, quo suum obiectum inquirat, & præsertim
Deum, quando illum ita assequitur, ut suum de-
sideriū & inquisitionem terminet, comprehendere
dicitur, etiam si non exacte cognoscat. Sic dixit
Paul. ad Philipp. 3. *Sequitur, si quo modo comprehendam*:
dicens enim, *si quo modo*, satis denotat, illam com-
prehensionem non fore perfectam & exactam pro
obiecti dignitate; esse vero terminum sui cursus &
insecutionis, & ideo comprehensionem vocari. Vnde
1. Corint. 9. ad omnes fideles loquens, ait, *Sic cur-
rite, ut comprehendatis*. Ad Ephes. 3. *Ut possitis compre-
hendere cum omnibus Sanctis, &c.* vsq. ad id, *superemi-
nentem scientia charitatem Christi*. Ex quo vltimo ver-
bo constat, illam comprehensionem non fore ex-
actam cum charitas Christi superet nostram scientiā.

Hinc comprehensio attribuitur aliquando homini-
bus in hac vita, si pro ratione status, perfectam co-
gnitionem, quæ in illo haberi potest, assequantur:
Et apud Latinos, intellectualis perceptio solet inter-
dum generatim comprehensio vocari. Specialiter
autem solent hoc modo Beati cum Christo regnan-
tes comprehensores vocari. Quo sensu Nazian. ora-
tio. 25. cum multa de Beatissima Trinitate disputa-
set, in fine concludit. *In hoc igitur commune nomē, cre-
de & prospere incide & regna*; atque hinc ad alterius vitæ
beatitudinem transibis. Ea porro (ut mihi quidem vi-
detur) in expressiori horum cognitione, & comprehensio-
ne sita est. De hac vero comprehensione nihil est, quod
dicamus, supponimus enim, hoc modo posse Deum
comprehendi ab homine, quia potest ab eo clare, &
prout in se est, videri, non in hac vita, nec naturali
virtute, sed in futura, & virtute supernaturali, ut 1.
p. q. 12. latius differitur.

Alia ergo acceptio comprehensionis pro exacta
rei cognitione & adæquata, est magis stricta & pro-
pria; & de illa intelligitur præfens quæstio, quas sci-
licet cōditiones requirat cognitio aliqua diuinæ ef-
sentia, ut sit vera & propria comprehensio eius.

Circa quam difficultatem Ocham in 4. q. 13. art. 1.
Gab. in 3. d. 14. articulo 3. dubio 2. Almain. ibi q. 1. Ma-
ior. q. 2. ad finem, quinque modos comprehensionis
distingunt sine vlla methode vel ratione, ut bene
notauit Soto, in 4. di. 49. q. 8. art. 1. Primus vero illo-
rum, qui est videre rem totam clarè & distinctè, co-
incidit in præfente materia cum priori membro à
nobis exposito in præcedente distinctione. Secun-
dus autem, scilicet, quod comprehensio sit cognitio
totius, & omnium partium distinctè, est, impertinēs,
quia de ratione comprehensionis ut sic, nō est, quod
sit de re habente partes; & quando circa illā versa-
tur, non est illa diuersa acceptio comprehensionis, cū

N n 4

conti-

Compre-
hensionis vox,
multiplex.

Intellectu-
alis qua-
uis per-
ceptio, inter-
dum com-
prehensio
appellatur.

stricta &
propria
comprehen-
sio, quas sci-
licet cōditiones
requirat cog-
nitio aliqua
diuinæ ef-
sentia.

Comprehen-
sio est arte
sumpta ac-
ceptiones ab
aliquibus
conficta res
suscipitur.

Quot alii
accepciones
assignent.

contineatur in ratione distincta & exacta cognitionis. Atquid est de quarta acceptione, scilicet, quod comprehensio est illa cognitio, qua cognoscuntur omnia praedicata; quae de tali obiecto cognosci possunt, haec enim non est diuersa acceptio comprehensionis, sed in adequata ratione comprehensionis includitur. Nec verò sola conditio sufficit ad rationem comprehensionis, absolute loquendo: nam beati cognoscunt omnia praedicata, quae in Deum conueniunt, illum tamen non comprehendunt, nisi primo illo lato modo. Maior negatur à dictis autoribus, existimo autem esse verissimam, quia non praedicantur de Deo, nisi quae formaliter in illo reperiuntur: beati autem vident in Deo omnia, quae formaliter sunt in ipso. De alijs duobus membris, quae dicti autores ponunt, dicitur in sequente distinctione.

Alij ergo videntur duplicem comprehensionem distinguere. Vna dici potest comprehensio extensiva tantum, alia vero extensiva & intensiva simul. Haec videtur fuisse sententia Godofredi, quodlib. 6. q. 3. vt sumitur ex his, quae de illo refert Capreol. in 4. d. 49. q. ult. art. 2. arg. 4. Comprehensio autem intensiva tantum & non extensiva, non datur: quia, si cognitio habet totam perfectionem intensivam, quae potest haberi circa tale obiectum, fieri non potest, quin illud extensivae etiam comprehendat, quia cognitio, quo est intensivae perfectior, ceteris paribus, magis penetrat obiectum, & quod in illo est. Comprehensio ergo extensiva dicitur illa cognitio, qua cognoscitur obiectum, quidquid in illo est formaliter vel eminenter: atque adeo erit illa cognitio, qua obiectum, & omnis modus eius, & quidquid in illo cognosci potest, cognoscatur. Potest autem tota haec cognitio de obiecto haberi cum maiori vel minori claritate aut intensione, seu perfectione intensiva, quādo ergo cognitio habuerit totam illam extensionem, non tamen omnem claritatem, vel intensivam perfectionem, quam habere potest, dicitur cognitio comprehensiva tantum extensivae, quia in extensione habet totum, quod habere potest, & exhaustivam, in intensione vero non item. Vnde, quod talis cognitio sit aliquo modo comprehensio, videtur evidens ex terminis, & à fortiori patebit ex dicendis: an vero sit simpliciter comprehensio, vel tantum secundum quod illud potest in quaestionem verti, de quo statim. Quando ergo cognitio habuerit etiam summam claritatem, & intensivam perfectionem, dicitur comprehensio extensiva & intensiva, atque adeo comprehensio simpliciter absque controuersia. Sed est hic considerandum, duobus modis posse intelligi, cognitionem exactam in extensione, esse etiam summam in perfectione intensiva. Vno modo absolute in genere entis, seu in tota latitudine intelligentiū, & haec videtur esse altera acceptio comprehensionis, quam Nominales ponunt. Sed est impropria & gratis conficta, nam iuxta illam sola Dei cognitio, est comprehensio respectu cuiuscunque obiecti, & ita nulla res erit comprehensibilis ab alio, quam à Deo, quod ridiculū est. Sequela patet, quia solus Deus potest habere de quacunque re cognitionem summam perfectam in intensiva perfectione: ergo, si hoc est necessarium ad rationem comprehensionis simpliciter, nulla est alicuius rei comprehensio, nisi sola cognitio Dei. Alio modo potest id intelligi respectivae seu proportionate, nimirum, vt quanta est intensiva perfectio obiecti cogniti in ratione intelligibilis, tanta sit perfectio cognoscentis, vt sic, seu cognitionis in ratione intellectionis: & quia Deus est obiectum intelligibile infinite perfectum intensivae, illa sola sit comprehensio intensiva eius, quae habuerit infinitam claritatem & perfectionem, & sic de alijs proportionate.

Iuxta hanc ergo distinctionem, ad quaestionem propositam erit etiam sub distinctione respondendum: nam ad comprehensionem extensivam neces-

sarium erit, & sufficit, cognoscere omnia, quae in obiecto continentur: ad comprehensionem vero intensivam ultra id requiritur, vt ea omnia cognoscantur, quantum tale obiectum cognoscibile est, id est, cum tota ea claritate & perfectione intensiva, quara ex natura sua requirit, vt exacte cognoscatur. Quod si absolute respondendum est, utraque conditio dicitur necessaria ad comprehensionem simpliciter, quia comprehensio dicitur adaequatam rei cognitionem: non est autem adaequata simpliciter, nisi in intensione & claritate habeat proportionem & commensurationem cum re: ergo neque erit comprehensio simpliciter. Minor colligitur ex D. Tho. hic artic. 2. ad 3. vbi dicit, quantitatem cognitionis non attendi tantum ex numero scilicet, sed etiam ex claritate: & in eodem sensu videtur dicere hic, artic. 1. ad 1. & 1. p. q. 12. art. 10. ad comprehensionem non satis esse, cognoscere totum obiectum, seu necessarium esse, cognoscere totaliter. Quid autem sit cognoscere totaliter, declarat, docens non esse intelligendum ex parte obiecti, id est, quia nihil in ipso lateat: nam hoc habet cognitio, qua absolute videtur totum obiectum, ita vt nulla ratio eius non videatur, sed intelligendum esse ait ex parte modi, scilicet, vt tam perfecte videatur obiectum, quantum visibile est, id est, tam perfecto modo, quantum natura sua est aptum cognosci. Et eandem doctrinam repetit D. Thom. lib. 3. cont. Gent. c. 55. & q. 8. de verit. artic. 2. in corp. & ad 2. & 6. quibus locis videtur exemplo cognitionis per opinionem, quam dicit non esse comprehensionem, etiam si non ignoretur aliquod in principio, vel conclusione, solum quia in modo cognitionis est imperfecta. Citari potest pro hac sententia Durand. in 1. d. 35. q. 1. num. 10. vbi ait, cognoscere rem comprehensione, esse cognoscere illam omnimodo, quo cognoscitur potest. Et in 3. d. 14. q. 2. num. 6. ait, licet creatura videat in Deo omnia, non esse tamen illam perfectissimam cognitionem. Vnde significat, non fore comprehensionem. Idem clarus dicit ibi Scotus q. 2. s. Potest dici & s. Ad secundam quaestionem. Et hanc sententiam necessario sequi debent omnes, qui existimant, posse creaturam videre in Deo omnia, non solum fuera, sed etiam possibilia, & tamen non comprehendere ipsum. Eius modus est Aureol. apud Capreol. 4. d. 49. q. ult. artic. 2. Bachon. in 3. d. 14. q. 1. artic. 3. Greg. 1. d. 44. q. 4. artic. 2. ad 9. Gab. 3. d. 14. artic. 2. conc. 2. & art. 3. dub. 2. Maior. ibid. q. 2. ad fin. & 4. d. 49. q. 15. Imo & Soto ibi. q. 3. artic. 3. conc. 5. ad 2. arg. cont. illam, ait, quo licet quis videret omnia in Deo, non comprehenderet ipsum, si non infinita claritate videret, de qua re plura dicemus, sect. 3.

Sed quanquam haec doctrina, recte intellecta, sit vera, scilicet ad comprehensionem necessarium esse etiam modum perfectum ex parte cognoscentis, & proportionatum obiecto cognito, nihilominus non existimo, distinctionem illam esse necessariam: quia non potest esse comprehensio vera & propria ex parte obiecti cogniti, quin sit etiam intensivae sufficienter perfecta, vt comprehensio simpliciter dici possit. Quod persequentibus propositionibus in hunc modum declaro.

Dico primo, ad comprehensionem intellectuale necessarium esse, vt cognitio sit clara, evidens, & certa, cum debita proportione ad obiectum cognitum. Haec assertio est expressa D. Thomae, citatis locis, & tam clara, vt non possit in dubium reuocari, quia, qui non habet rei evidentiam, tantum potest, aut per fidem, aut per extrinsecam media & probabilia veritatem cognoscere; cognitio autem per fidem, aut per rationem probabilem, potius ignorationis, quam comprehensionis nomen meretur. Vnde, saltem quoad hoc, id est, quoad claritatem & evidentiam cognitionis, clarum est, ad comprehensionem requiri aliquem modum perfectum ex parte co-

Primam
claus.

de cognitionis, nam claritas & euidencia, modus cognitionis est. Quomodo autem hæc claritas esse debeat proportionata rei cognite, ita declarari potest, nam obiectum est cognoscibile ut verum. potest ergo in obiecto esse veritas simplex, seu immediata, qualis a nobis intelligitur esse in primis principiis, aut mediata, qualis est in conclusionibus, quantum extrema non per sese, sed medio aliquo copulantur. Ad comprehensionem ergo, ut minimum, necessarium est, ut ita sit claritas in cognitione, quanta sufficiat ad cognoscendam veritatem obiecti, prout in se est, si immediata fuerit, ex vi cognitionis extremorum, si mediata, ex vi illius proprii medij, quo extrema copulantur. Et secundum hanc considerationem est in primis de ratione comprehensionis, ut per illam cognoscatur obiectum, quantum cognoscibile est ex parte medij, seu modi cognoscendi, ut declaratum est. Et ratio est aperta, quia magis etiam declarat causam a priori, ob quam non potest esse comprehensio nisi sit etiam cognitio euidens & clara, scilicet quia, si veritas esset immediata, & non cognosceretur per se ipsam, seu ex vi cognitionis extremorum, necesse esset, habitudinem propriam, quam inter se habent illa extrema, a cognoscente ignorari: nam, si illam cognosceret, simul etiam videret, quo vinculo inter se coniungerentur: si autem illa habitudo ignoratur, non comprehenditur obiectum, quia non cognoscitur secundum omnem habitudinem realem, quam in se habet. Similiter, si veritas obiecti sit mediata, & non cognoscatur per proprium medium, necesse est, ignorari habitudinem propriam, quam illa extrema habet cum tali medio, & consequenter necesse est, talem veritatem non comprehendere. Atque hinc fit, ut neque euidencia a posteriori, siue per effectum, ad comprehensionem sufficiat: quia illud, quod est medium cognitionis a posteriori, non est medium ipsius rei, seu quo extrema in se ipsa copulantur: & ita ex vitalis cognitionis non cognoscitur propria & intrinseca habitudo, quæ est in obiecto ipso ad medium vel causam, unde eius veritas pendet. Et ideo, quo cognitio fuerit per medium magis extrinsecum, ut est in fide, vel opinione, eo magis distabit cognitio a perfecta comprehensione: neque ex vi talis cognitionis videtur res & veritas eius, prout in se est, nec proprius & adæquatus eius conceptus formatur: ideoque non potest veram rationem comprehensionis attingere.

Secunda conclusio.

Dico secundo. De ratione comprehensionis est, ut sit cognitio tam clara & intensa quantum necesse est ad exacte cognoscendas & penetrandas in obiecto cognitio omnes habitudines & conexiones, quas ex natura sua habet, & habere potest, cum omnibus rebus a quibus ipsum pendet, & quæ ab ipso penderè possunt. Hæc conclusio videtur ex ipsi terminis euidens, & ex descriptionibus comprehensionis communiter receptis consistere potest. Et enim de ratione comprehensionis, ut per eam res cognoscatur, quantum cognoscibilis est, ex D. Thom. citatis locis, tum hic, tum i. p. q. 12. artic. 7. & tertio contra Gent. c. 55. ergo oportet, ut saltem ex parte obiecti, distinctissime cognoscatur, quidquid in eo est & omnis habitudo ac conexio, sub qua cognosci potest. Item ex August. 12. de Ciuit. ca. 18. & Epist. 112. ca. 5. 6. 7. & 8. & ferm. 38. de verb. Domini, afferente, comprehensionem circumferri, & quasi finiri obiectum comprehensum, quantumvis infinitum: sed non omnino circumscribitur obiectum, & finitur, nisi cognoscatur quidquid in illo est, & in illo cognosci potest, & secundum omnem habitudinem, quæ potest cognosci: ergo hoc saltem ad comprehensionem necessarium est. Tandem ex ipsa metaphora, quia comprehensio materialis, seu quantitativa dicitur adæquationem & inclusionem perfectam rei comprehensionis in comprehendente: ergo intellectualis comprehensionis hoc etiam requirit,

Dices, Ergo nulla creatura potest aliam comprehendere, quia non potest eam cognoscere distincte secundum omnem habitudinem, quæ in ea cognosci potest, saltem in ordine ad diuinam potentiam; nam infinita sunt, quæ potest Deus in illa, vel per illam operari, quæ non possunt a creatura exhaustiri. Respondetur, vñ creaturam virtute naturali posse aliam comprehendere secundum naturalem perfectionem, & potestatem eius, non tamen secundum obedientialem, ut argumentum ostendit. Hoc autem non pertinet ad rei comprehensionem simpliciter & propriè dictam. Satis est enim exhaustire naturam eius: nam cognoscere, quæ per potestatem obedientialem fieri in ea possunt, magis est cognoscere Dei omnipotentiam, quam creaturam ipsam perfectius cognoscere, præsertim quoad ea, quæ naturalia ei sunt. Adde denique, esto non possit vna creatura virtute naturali cognoscere, quidquid per obedientialem potentiam in alia creatura & per illam fieri potest, tamen virtute supernaturali, seu per aliquod diuinum lumen fieri posse, ut vna creatura, etiam sub hac ratione, comprehendat aliam: ad hoc enim non est necesse comprehendere omnipotentiam Dei, sed satis erit cognoscere illam clarè & distincte secundum aliquam latitudinem effectuum, quod non repugnat; nam, ut videbimus, sine comprehensione possunt in Deo videri infinita, atque adeo potest videri omnipotentia Dei cum habitudine ad totam aliquam latitudinem infinitorum effectuum, & multo magis poterit cum habitudine ad omnia quæ in aliqua creatura operari potest absque comprehensione videri.

Occurrit obiectio.

Dico tertio. Si cognitio habet eam perfectionem & claritatem, quæ sufficit ad cognoscendum obiectum ex parte eius exactè & perfectè, id est, ad cognoscendum, quidquid in eo est formaliter vel eminenter, & ad penetrandam omnem rationem formalem eius, & omnem habitudinem distinctissimè, talis cognitio est vera comprehensio. Hæc est sine dubio sententia D. Tho. quæ sumitur ex his, quæ docet, tum hic, art. 2. tum i. p. q. 12. artic. 8. & 3. cont. Gent. c. 55. & 56. & vbiq; docet creaturam non posse eleuare ad videndum quæcunq; sunt in Deo eminenter, quia alias comprehenderet ipsum. Hæc enim ratio locum non haberet, si ad comprehensionem aliquid aliud necessarium esset: facile enim dici posset, etiã si creatura videret ea omnia in Deo, ipsum non comprehensuram, quia non summa intensione, claritate, aut perfectione videret. Et ita conclusionem hanc supponunt Thomistæ, quos scilicet 3. referat. Sumitur hæc veritas ex August. Epist. 112. c. 8. vbi ait, tunc aliquid comprehendere, quando totum ita videtur, ut nihil eius lateat videntem: quam obrem ait, hoc modo Deum a nullo visum esse, quod ita de angelo, quam de homine intelligit absq; dubio. Eodem modo loquitur Chrys. homilij de cõpreh. Dei nat. præsertim i. & 5. & alij quos scilicet sequi commemorabimus.

Tertia conclusio.

Ratione declaratur ex metaphora ipsa comprehensionis: sumpta est enim ex quantitatibus, quæ secundum extensionem suam ita commensurantur, ut vna omnino alia capiat, & cõplectatur: sic ergo, comprehensio, intellectualis in adæquatione quasi extensiva cõsistit, quæ, scilicet, intellectus capiat totum, quod est in obiecto, secundum omnem extensionem, vel quasi extensionem eius ab omnia illa, quæ aliquo modo in se cõtinet, vel ad omnia illa, ad quæ quouis modo dicere potest habitudinem. Quod vero ultra hanc adæquationem seu proportionem, intercedat alia in intensione & perfectione, conferet quiddam aliud genus æqualitatis & proportionis in genere entis, non tamen ad rationem comprehensionis. Unde, licet sit euidens, vnam cognitionem totalem obiecti, prout a nobis explicata est, posse esse perfectiorē alia in entitate, & claritate specificā, seu graduali, tamen id certe non tollit absolutam rationem comprehensionis.

Ratio p̄d conclusio.

comprehensionis, imo nec variat rationem eius, pro-
ut hac voce significatur. Sicut in corporalibus, quod
vnum corpus continens aliud sit maius, aut perfe-
ctius, non impedit, quominus aliud corpus minoris
quantitatis aut perfectionis, vere comprehendat, si
vere totum aliud intra se claudit. Confirmatur ex
communi modo loquendi de comprehensione in-
tellectuali, tunc enim rationem aliquam nos com-
prehendere putamus, quando totam eius vim clare
percipimus. Quod autem id sit summa attentione,
vel intentione, nihil ad hoc conferre censuimus. Quod
autem in hac vulgari acceptione comprehensionis
accidit, proportionem seruata, contingit in exacta co-
prehensione. Vnde nunquam censetur incompre-
hensibile aliquod obiectum, quia ex parte cogno-
scentis non possit perfectissimo actu attingi, sed quia
res ipsa exacte secundum omnia, quae includit, non
possit cognosci.

Quamobrem non existimo necessariam illam di-
stinctionem de comprehensione extensiuam tantum,
vel etiam intensiuam, quamquam in modo loquendi
immoandum non sit, dummodo constet, extensiuam
comprehensionem, simpliciter & absolute co-
prehensionem esse, ut probatum est. Quod vero illa
cognitio, quae totam hanc perfectionem extensiuam
comprehensionis habuerit, & ultra illam addiderit
maiores intentionem, claritatem, aut specificam per-
fectionem, ratione huius excessus dicatur intensiuam
comprehensio, vel super comprehensionem, aut alio si-
mili modo, parum nostra refert: solum obseruan-
dum est, ut terminis vitatis, & qui a quiuocationem
non pariant, vitentur. Quapropter, quod nonnulli
dicunt, ad comprehensionem requiri, ut sit ita per-
fecta, sicut obiectum ipsum, si intelligatur de perfe-
ctione in genere entis, & de aequalitate simpliciter,
est plane falsum; alias non posset angelus compre-
hendere se, vel inferiorem, quia cognitio eius est
quoddam accidens, quod non exaequat in sua per-
fectione substantiam cognitam. Item, quia sine illo
rationis fundamento talis conditio postulatur: nam
cognitio & res cognita, in ratione actus & obiecti
seruare debent proportionem, non vero aequalita-
tem in genere entis. Rursus quod nonnulli contem-
dunt, solum illam cognitionem dicendam esse sim-
pliciter comprehensionem, quae est absolute & sim-
pliciter perfectissima cognitio, quae de tali obiecto
esse potest, tam in his, quae de illo cognoscuntur, quam
in modo, quo cognoscuntur, verum non est, neque
probabile, ut conuincit ea, quae adduximus. Et quia
alias nulla cognitio creata, esset comprehensio ali-
cuius obiecti, quia diuina cognitio est perfectior il-
la, saltem in modo cognoscendi. Similiter, quod alij
dicunt, ad comprehensionem requiri, ut sit tanta per-
fectio in cognitione in esse cognitionis, quanta est in
obiecto, ut cognoscibile seu intelligibile est, vel in-
cidit in id, quod diximus, vel verum non est. Duo-
bus enim modis dici potest res cognoscibilis: vno
modo proxime & formaliter: & sic dicitur cogno-
scibilis per denominationem extrinsecam à facul-
tate cognoscendi, quae in alio est, & ita res est perfe-
ctius cognoscibilis à perfectiori cognoscente: ergo
cognoscibilitas obiecti in hoc sensu esse non potest
mensura comprehensionis: nam hoc modo tantum
est res cognoscibilis, quanta est vis cognoscendi in
alio: non dicitur autem cognitio comprehendere per
comparationem ad virtutem cognoscendi, sed ad
obiectum ipsum in se, ut scilicet, omnino cogno-
scatur. Alioquin sequeretur, vel vnumquemque com-
prehendere obiectum, si tota virtute sua illud co-
gnoscat, etiam si non penetraret totum, quod in illo
est, quia cognoscit illud, quantum ab ipso cognosci-
bile est. Vel, si comparatio non est facienda cum vir-
tute ipsius cognoscentis, sed absolute, sequitur, quod
antea inferebam, nullam rem comprehendere, nisi à
solo Deo, quia à solo ipso cognoscitur, quantum co-

gnoscibilis est absolute & simpliciter secundum hanc
extrinsecam denominationem. Alio modo potest
dici res cognoscibilis ex se, seu fundametaliter, qua-
tenus ens est & verum; & ita dicitur perfectius ens,
ex se perfectior cognitionem requirere, ut com-
prehendatur, & perfectius principium cognoscen-
di. Sed haec ipsa cognitionis perfectio in tantum ad
comprehensionem necessaria est, in quantum ad per-
fecte penetrandum tale obiectum, & distincte illud
cognoscendum secundum omnia, quae in se conti-
net, & secundum omnem habitudinem suam, ne-
cessaria esse potest. Quod si ad hunc gradum perfe-
ctionis cognitio attingat, iam habet exactam adae-
quationem cum obiecto, & manifestat, seu cogno-
scit illud, quantum cognoscibile est. Quod vero ma-
iori, minorve intentione, aut entitativa perfectione
cognoscatur, materiale est: & id non potest fundari
in ipso obiecto, sed in perfectione cognoscentis.

Dices. Obiectum perfectius & altius non solum
est ex se cognoscibile, quoad tales rationes, vel ha-
bitudines, quae in ipso, vel per ipsum cognoscuntur,
sed etiam quoad modum cognitionis in claritate,
vel intentione: ergo adaequatio etiam in hoc potest
esse necessaria ad rationem comprehensionis simpli-
citer. Consequentia patet, quia per comprehensio-
nem debet cognosci obiectum, quantum ex se cogno-
scibile est, quoad omnem modum perfectionis, quae
ex se requirit in cognitione sibi adaequata. Antece-
dens autem probatur, quia obiectum ex se est prin-
cipium perfectae cognitionis sui, vel immediate, ut
in visione Dei, vel mediate specie intelligibili, quae
natum est producere vel habere: sed obiectum ex se
non solum est natum habere speciem, vel actiuitatem
adequatam quoad representationem extensiuam
cognitionis, sed etiam quoad intentionem suam. Vnde
obiectum visibile intensiorem speciem producit
in visum propinquum, & bene dispositum, quam in
distantem & male affectum: & non censetur videri,
quantum visibilis est, nisi quando speciem sibi adae-
quatam in intentione producit. Et potest in hunc mo-
dum explicari; nam angelus, v. g. intuetur seipsum per
suam substantiam comprehendit se, quia non solum
cognoscit omnia, quae in se habet, sed etiam clarita-
te, intentione, & adaequata suae actiuitati in ratione
obiecti cognoscibilis, seu intelligibilis: vnde ab in-
feriori angelo non comprehenditur, etiam si quoad
omnia cognoscatur, id est, quoad omnem modum
cognitum in obiecto, quia quoad modum cognitio-
nis non ita exacte cognoscitur. A superiori autem An-
gelo, licet intensius & clarius cognoscatur, tam ille
excessus est ultra eum modum cognitionis, quae ob-
iectum ex se requirit: & ideo non obstat, quominus
sine illa maiori intentione vel claritate possit esse co-
prehensio talis obiecti. Simili ergo modo in obiecto
quouis intelligibili sola illa cognitio, erit comprehen-
sio eius, quae fuerit adaequata illi in omni modo co-
gnitionis, quasi intrinseco & proportionato perfe-
ctioni obiecti. Respondeo in primis, obiectum posse
considerari in ratione termini & materiae, circa qua
versatur cognitio, & in ratione mouentis seu prin-
cipij: & ad rationem comprehensionis satis esse, quod
cognitio sit adaequata obiecto, ut termino, siue sit
adequata illi in ratione principij, & motui, siue non;
quia comprehensio formaliter consistit in adaequa-
tione extensiuam, ut ostendimus: & haec sumitur ex
habitudine ad obiectum in ratione termini. Item haec
adequatio est quasi formalis in cognitione, quate-
nus cognitio est: alia vero est communis in ratione
effectus & causae agentis, sub qua habitudine non tam
effectus comprehendit causam, cuius virtuti adae-
quatur, quam est conuerso, causa comprehendat effe-
ctum. Ad comprehensionem ergo intellectualem
videretur impertinens, quod obiectum efficiat ex se
intensiorem, vel minus intensam speciem. Deinde
dicitur, in obiectis per se primo intelligibilibus, nun-
quam

quam vnam adæquationem esse separabilem ab alia, & obiectum nunquam comprehendere posse quoad omnes rationes cognitivas, nisi per speciem adæquatam adiectam obiecti. Quod sic declaro, quia, si est sermo de rebus materialibus, hæc tantum sunt in potentia intelligibiles, unde nullam habent ex se vim effectivam speciei intelligibilis, & ideo ex parte earum non potest hæc adæquatio considerari, sed omnis intellectio, quæ habuerit sufficientem perfectionem intensivam ad penetranda hæc obiecta exacte ex parte eorum, erit sufficiens ad eorum comprehensionem. Si vero tractemus de obiectis creatis actu intelligibilibus, ut sunt substantiæ angelicæ, & animæ separatae, hæc nunquam adæquate ex parte obiecti cognoscuntur, nisi per actum adæquatum etiam, seu proportionatum potius & connaturalem, vel per alium superioris ordinis: & ita angelus superior naturaliter non comprehenditur ab inferiori, sed vel à se, vel à superiori. Unde colligimus, illam intellectioem, quæ in intensiva perfectione, vel claritate non est adæquata talibus obiectis, non esse etiam sufficientem ad penetranda illa obiecta exactissime, etiam quoad extensionem, seu quoad modum perfectæ cognitionis ex parte eorum. Atque eadem ratione, ascendendo ad Deum, nulla cognitio esse potest sufficiens ad Deum comprehendendum extensionem (ut sic dicam) nisi ea, quæ est connaturalis, & adæquata ipsi Deo in perfectione intensiva, ut latius dicturi sumus sect. 3.

Dices, sæpe visiones seu intellectiones posse esse inæquales in modo attingendi obiectum, non quia aliquis modus obiecti per vnam videatur, & non per aliam, sed quia vno modo idem videatur per vnum actum, & non per alium: ergo eadem ratione potest visio adæquata obiecto extensivè esse perfectior in modo, quamvis ille modus non sit in obiecto visus, vel non visus. Respondetur, concedendo totum, sic enim comprehensio eiusdem angeli inferioris perfectior est in supremo angelo, quam in alio intermedio, licet nullam rationem, modum, aut habitudinem, terminumve eius cognoscat unus, non vero alius, in particulari, & cum omni distinctione, seu specificatione ex parte obiecti. Dico tamen, quando cognitiones attingunt hunc gradum perfectionis ex parte obiecti, illum alium modum, in quo est excessus, non fundari in obiecto, neque ut terminante, neque ut efficiente, vel quasi efficiente cognitionem, sed fundari in sola perfectione cognoscentis, & ideo diversitatem illam nihil ad comprehensionem referre.

Sed contra, quia, licet in substantialibus obiectis semper inveniatur vera dicta regula, & doctrina, non tamen in accidentalibus: nam angelus inferior, licet non possit comprehendere superiorem angelum, poterit tamen comprehendere, saltem extensivè, aliquem actum eius, ut vnam intellectioem, vel actum amoris; & tamen ille actus ex se perfectionem noticiam sui generat in proprio subiecto, siue in angelo cuius est, quam in inferiori. Respondetur in primis, hoc esse dubium, nam, cum accidentia essentialia dicant ordinem ad subiectum connaturale, satis probabiliter dici potest, non comprehendendi nisi ab eo, qui subiectum comprehendit, & intellectum animæ comprehendere non posse, non comprehendere animam. Deinde, si assumptum admittatur, potius inde elicitur accommodatum exemplum ad declarandum, quomodo perfectio intensiva actus necessaria non sit ad comprehensionem simpliciter. Nam actus superioris angeli comprehenditur ab inferiori, quamvis non cum tota perfectione intensiva cognoscatur, eum quæ ex se & natura sua aptus est cognosci. Tandem potest in hoc assignari discriminè inter substantias, & accidentia, quia accidentia ex se sunt in inferiori ordine constituta. Unde ex se etiam minorem virtutem requirunt, ut comprehendantur.

tur. Quod autem à propria substantia intellectuali clarius & perfectius cognoscantur, quàm ab inferiori, est per accidens, quia ipsa non sunt per se primo intelligibilia à tali substantia, sed quasi consequenter ad cognitionem substantiæ suæ. Ac denique id magis provenit ex parte subiecti, quam ex parte ipsorum accidentium. At vero substantia ex se est in superiori ordine, & quando ex se est actu intelligibilis, seipsam respicit, ut obiectum quasi proportionatum, & commensuratum suæ virtuti; & ideo seipsam comprehendere potest, non vero ab inferiori comprehendendi, bene tamen à superiori.

SECTIO II.

Verum secundum fidem animæ Christi non comprehendat divinam essentiam.

Hæc quæstio communis est aliis beatissimis, & ita tractatur à D. Tho. 1. par. quæst. 12. artic. 7. tamen, quia video nonnullos specialiter de anima Christi dubitare, propter singularem dignitatem eius, & unionem ad Verbum, ideo cogor exacte hinc inquirere, quam sit certum, Deum esse incomprehensibilem ab intellectu creato, atque adeo ab anima Christi. Quamquam enim de fide certum sit, hominem in hac vita non posse comprehendere Deum, neque id posse Angelum, aut quemlibet intellectum creatum suis naturalibus viribus: tamen, quod neque per divinam virtutem possit intellectus creatus ita elevari, ut possit Deum comprehendere, non videtur unde sit certum: quia neque ex Scriptura, neque ex Patribus, id satis probari potest. Illud enim testimonium Ierem. 32. quo præcipue solet à Theologis hoc probari, *Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatio*, nihil probare videtur: tum, quia rectè exponi potest de cogitatione humana, & quacunq; cognitione, viribus naturæ habitata: tum etiam, quia septuaginta interpretes non ita legunt, sed, *Magnus consilio, & potens viribus*, & ad hunc modum ferè exponi possunt reliqua testimonia Scripturæ sacræ, ubi de Dei incomprehensibilitate sermo est, ut est illud Ecclesiast. 43. *Ne laboretis, non enim comprehendetis*, id est, non defatigemini, viribus enim vestris illum comprehendere non poteritis: quamquam ibi non tam de cognitione, quam de perfectæ Dei laude sermo sit. Et augetur difficultas, quia in Scriptura tam appellatur Deus, *invisibilis*, quàm *incomprehensibilis* intellectui creato, ut primò ad Timotheum *Invisibili soli Deo honor & gloria*, ad Coloss. 1. *Qui est imago Dei invisibilis*, & primò ad Timotheum. 6. *Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*. Sed hæc necessario interpretanda sunt, vel respectu hominis in vita mortali, vel respectu intellectus creati, solis suis viribus naturalibus operantis; ergo eodem modo intelligi potest, cum dicitur *incomprehensibilis*. Quæ intelligentia confirmatur, tum ex Scriptura sacra, quæ interdum *incomprehensibiles* vocat etiam ipsos effectus Dei, ut Iob. 9. *Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia*, quorum non est numerus, & cap. 42. *Forſitan vestigia eius comprehendes?* cum tamen certum sit, opera Dei posse, saltem supernaturaliter, comprehendere, tum etiam ex Patribus, qui dicunt, non posse nos comprehendere Deum, donec ad patriam perveniamus, ut Irenæus lib. 4. contra hæres. cap. 37. Nazianzen. oratione 25. & 27. nume. 26. & 34. & orat. 42. qui etiam orat. 20. 34. 36. num. 66. ita exponit, Deum esse incomprehensibilem, ut non possit ab homine mortali comprehendere, donec ad patriam perveniat. Et eodem modo loquitur Origenes. 1. Periarch. cap. 1. & Cyprianus in principio operis de Cardinalibus Christi operibus. Ratione possumus argumentari, quia si Christi anima haberet lumen infinitum, quo videat omnia, quæ in Deo sunt, tam eminenter, quam formaliter, comprehenderet ipsum Deum; ut aperte docet D. Thomas in hac quæstione, articulo 2. & colligitur ex eodem 1. parte, quæstio.

quaestio. 12. artic. 7. & 8. Sed non est de fide, animam Christi non habere lumen infinitum, nec videre omnia in Verbo, sed probabilis est opinio hoc affirmans; ergo etiam est probabile, comprehendere Deum.

*Deum omni
creaturam in
comprehensibilem.*

*D. Thom.
Bonavent.
Richard.
Durand.
Scot.
Gabr.
Palud.
Sot.
Jerem. 32.*

*Hierony.
Gloss.*

*Psalm. 91.
Roman. 11.*

Iob. 11.

*Deus quo-
modo dica-
tur incom-
prehensibi-
lis.*

Nihilominus dico primo. De fide est; Deum esse incomprehensibilem quacunque creata cognitione. Hæc conclusio intelligenda est de comprehensione absolute & simpliciter dicta, ita ut sensus sit, Deum esse incomprehensibilem à creatura comprehensione propria, & simpliciter perfecta, licet non sit de fide certum, in quo consistat hæc comprehensio. Et hoc modo docent hanc assertionem omnes Theologi, D. Thomas, citatis locis, & tertio contra Gent. cap. 55. alij in 3. distinct. 14. Bonavent. articulo. 1. quaest. 2. Ricard. quaest. 4. ubi Albertus articulo. 1. dicit, esse blasphemiam contra diuinitatem Christi, asserere ab eius humanitate comprehendendi. Durand. Scot. Gabri. Paludan. quaest. 1. & alij in 4. distinctio. 49. ubi Sotus, quaest. 3. articulo. 1. Et probatur primo ex Scripturis, Ierem. 32. Magni consilio, & comprehensibilis cogitatu; quod enim ita legendum sit, constat ex vulgata editione, quam in re tam graui hoc tempore reijcere manifeste esset contra Concilium Tridentinum: præsertim cum Hebraica veritas cum illa consentiat, quod vero ita intelligendum sit, est sententia Hieronymi & Glossæ ibi (alij Patres hunc locum non attigerunt) & Theologi omnes hunc sensum secuti sunt, quibus omnibus contradicere plus esset, quam temerarium, præsertim, quia iuxta, planum contextum, illa particula, *Cogitatu*, non tam videtur referenda ad hominum, vel Angelorum cogitationes, quam ipsius Dei, vel (ut ita dicam) non tam actiue, quam passiue sumitur; nam sicut dicitur Deus, magni consilio, quia consilia eius altissima sunt, ita dicitur incomprehensibilis cogitatu, quia in suis cogitationibus est incomprehensibilis, iuxta illud, Nimiis profunda facta sunt cogitationes tue, Psalm. 91. & illud Pauli ad Roman. 11. Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? & infra Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Quod si Deus in consiliis, & in iudiciis suis incomprehensibilis est, multo magis in substantia sua. Et eodem modo dicuntur interdum opera, seu vestigia Dei, incomprehensibilia, quatenus, scilicet, cadunt sub diuinam providentiam, & sapientiam; unde in citato loco Iob. 11. postquam dixit, *Foris in vestigia Dei comprehendere?* subdit, *Et vsque ad perfectum omnipotentem reperies?* &c. Denique ex communi phrasi Scripturæ, & ex modo, quo de immensitate Dei loquitur, eiusque incomprehensibilitatem exaggerat, variisque figuris, & metaphoris illam sæpius proponit, satis significat, altiori modo esse Deum incomprehensibilem creaturæ, quam sit vlla creatura: non ergo vocatur incomprehensibilis solum, quia à mortali homine cognosci non potest, prout in se est, hoc enim modo etiam Angelum non potest mortalis homo comprehendere: neque etiam dicitur incomprehensibilis solum, quia ab intellectu creato solis naturæ viribus videri non potest, prout in se est, hoc enim modo, etiam gratia, quæ est in essentia animæ, dici posset incomprehensibilis. Sed quia Scripturæ per se nudæ sumptæ non videntur omnino conuincere, adiungamus communem sensum, & traditionem Patrum, apud quos illa sunt præcipue notanda testimonia, in quibus comparando Deum, etiam ad Angelos, vel beatos ipsum videntes, affirmant tanquam indubitatum dogma fidei, Deum esse incomprehensibilem.

Secundo ergo arguitur testimonijs Patrum, Latinorum primo. Gregor. 10. moral. cap. 10. In retributionis (ait) culmine reperiri omnipotens per contemplationis speciem potest, sed tamen ad perfectum non potest, quia, est hunc in claritate sua quandoque conspicimus;

non tamen eius essentiam plene contuemur, & cetera, quæ sequen. sect. notabimus, & lib. 18. capit. 28. alias 3. & sequenti, explicat, illam claritatem Dei esse ipsam substantiam Dei, quia in eo non distinguitur claritas à substantia; & ibidem ait, Longe dispariter videre creaturam creatorem, quam ipse seipsum videat: nam quantum ad immensitatem Dei, inquit, modus nobis signatur contemplationis, quia eo ipso pondere circumscribimur, quo creatura sumus. Secundo, Ambros. lib. 1. in Lucam, tractans illud Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam, ad Angelos extendit, & declarat, dictum esse ratione incomprehensibilitatis. Tercio idem docet Augustinus, citans dictum locum Ambrosij in Epistola 112. capitulo. 8. & 9. ubi bene distinguit visionem à comprehensione; clarius sermone 190. de Tempore, & 38. de Verbis Domini, & lib. de cognitione veræ viæ, capit. 31. etiam beatis dicit Deum incomprehensibilem, unde in quaestiuiculis de Trinitate, tomo 3. optime exponit, quomodo dicatur in Scriptura Deus, incomprehensibilis, seu inuisibilis, his verbis, Videri potest Deus per dona gratiæ, siue ab Angelis, siue ab animabus Sanctorum, plenam vero diuinitatis naturam, nec Angelus quilibet, nec Sanctorum aliquis, perfecte videre poterit, ideo incomprehensibilis dicitur Deus. Quarto Beda, circa illud 1. Ioan. 3. Videbimus eum, sicuti est, promittitur, inquit, nobis videre Deum, nam comprehendere concedi non potest. Quinto idem optime tractat Hilarius 2. de Trinitate circa principium, & libro decimo sub finem. Sexto, Anselmus in lectionibus super Euangelia, lectione 17. quæ est de Transfiguratione Domini, & super primam ad Timotheum, capitulo. 2. vno sensu explicat Deum dici inuisibilem, quia licet à beatis videri possit, non tamen comprehendit. Eandem veritatem docet in Monolog. capit. 35. Septimò, ex Patribus Græcis Chrysostomus multus est in hac sententia asserenda, in enarratione super capitulo. 6. Iaiæ, ubi ita exponit visionem illam de Domino sedente in throno excelsi, & Seraphin, qui velabant facies suas ad indicandam Dei incomprehensibilitatem: & homil. 2. de eadē visione contra eos, qui contrarium sentiunt, ita exclamatur, *Horresce cælum, obstupescit terra;* idem latissime persequitur quinque homiliis de incomprehensibili Dei natura, ubi contrariam sententiam hæresim vocat: caute tamen legendus est, ita enim adhæret huic veritati, ut in errorem extreme contrarium inclinare videatur, scilicet, Deum à nulla creatura in substantia sua videri posse; sed explicandus est ex aliquibus, locis in quibus addit particulam, *exactly*, seu *perfecte*, quod perinde est, ac comprehendere, sicut supra Augustinus Scripturam sacram, vocantem Deum inuisibilem, exponit. Octauo, eodem sensu Theodoret. Psalm. 103. dicit, Deum minime conspici posse, accommodans verba illa, *Amictus lumine, sicut vestimento.* Nonò, idem Cyril. Alexand. lib. 11. thesaur. ca. 1. accommodans illud Iaiæ 40. *Quis meritis est manus aquas, & cælum palmo?* Decimo, eodem loco ad hoc propositum vtitur trena. lib. 4. contra hæres. cap. 36. vndecimo, Cyril. etiam Ierosolymitan. Catechesi. 6. eodem sensu dicit, Deum esse incomprehensibilem, & hoc modo subdit. *Vident sane Angeli, sed non ita ut est, sed secundum quod est, & ipsi capiunt, ipse enim Iesus dicit, quod Patrem nemo vidit, nisi qui est de cælo, hic vidit Patrem, quem locum aperte intelligit de Christo, ut est Deus, ut de visione comprehensionis, subdit enim, Vident Angeli ita ut capiunt, & Archangeli, ita ut possunt, Throni vero & Dominationes plus quidem, quam illi, sed minus tamen, quam pro Dei benignitate: solus autem Spiritus sanctus, ita ut oportet, vidit; ille enim scrutatur omnia, etiam profunda Dei, & inuigilans Dei Filius, ita ut oportet, etiam cognoscit, quoniam Deitatis paternæ est participes Filius, tanquā inuigilans, Duodecimo, Epiphani. lib. 3. contra hæres. in 70.*

Damas.
Eckius.
Greg. Naz.
Psal. 119.
103.

Conc. Lat.

Anima
Christi non
comprehensibilis
est.

Respon.
ad
argumenta.

in 70. Deum, inquit, infinitus modis, & adhuc amplius incomprehensibilis est, & infra: omnia, quae ab illo facta sunt, infra ipsius gloriam sunt, sola autem Trinitas incomprehensibilis est, & in gloria incomparabilis, &c. Decimo tertio. Damas. lib. 1. de fid. cap. 1. & 4. Deum vocat, omnibus modis incomprehensibilem, ubi Eckius hoc bene explicat, & confirmat. Decimo quarto, Gregor. Nazian. orat. 1. saepe hanc veritatem inculcat, & ad illam accommodat illud Psal. 119. Posuit tenebras latibulum suum, & illud Psal. 103. Amictus lumine, sicut vestimento, Scillud, Abyssus sicut vestimentum, amictus eius. Vbi etiam Elias hoc notat, & oratione 34. numero 9. & 19. de Angelis beatis loquens, dicit, elevari ad conspiciendum Deum, si non potius, saltem melius, quam nos. Idem significat orat. 36. n. 66. Denique definita est haec veritas in Concil. Lateranen. de summa Trinitate, & fid. Cathol. cap. Firmiter, Credimus, & simpliciter confitemur, unum esse Deum, infinitum, immutabilem, incomprehensibilem, ubi tam absolute, & simpliciter definit esse Deum incomprehensibilem, sicut immutabilem, sicut ergo ita immutabilis est, ut etiam de potentia absoluta mutari non possit, ita incomprehensibilis est, ut nulla ratione a creatura comprehendere possit, hoc enim sensu Theologi, & Catholici omnes loquuntur de Dei incomprehensibilitate, & ita illam intelligunt, unde dubium non est, quin Concilium eodem sensu de illalocutum sit.

Vltimo argumentor ratione, quia Deus est immensus, & infinitus, ergo non potest a creatura finita comprehendi, quae consequentia visa est à Theologis per se nota ex terminis, quamvis rationem eius non omnes eandem reddant: explicabitur vero melius sectione sequenti, ex qua, veluti à signo, confirmabitur haec veritas, quia intellectus creatus non potest in Deo videre omnia, quae in eo sunt, quod est signum, non posse comprehendere omnipotentiam eius. Et haec rationes probant conclusionem quoad veritatem ipsam, quoad gradum autem certitudinis fidei, satis probata videtur omnibus, regulis fidei, scilicet, Scriptura, traditione, & definitione Ecclesiae.

Dico secundo. Eodem modo certum est, animam Christi non comprehendere diuinam essentiam. Ita docent Theologi omnes supra citati, & sequitur aperte ex dictis, nam anima Christi, intellectus eius & actus, quo videt Deum, creata sunt, & finita: sed Deus est incomprehensibilis per actum creatum, & finitum, ergo. Confirmatur, quia si anima Christi, videndo Deum, comprehendere ipsum, vel id esset ex communi ratione visionis, scilicet, quia clare videt totum Deum, prout in se est, & hoc non est satis, alias quilibet beatus comprehenderet Deum, quod esse haereticum, ostensum est: non ergo satis est videre totum, nisi videat totaliter, ut explicatur late in prima parte, q. 12. & sectione preced. dictum est, & in sequenti non nihil attingemus: vel hoc conuenit animae Christi ex singulari ratione vnionis: & hoc etiam dici non potest, quia Verbum vnitum, neque est principium formale videndi, neque per se ipsum, ac formaliter dat intellectui virtutem, seu efficaciam ad videndum, neque etiam ratione illius datur intellectui Christi infinita aliqua virtus cognoscendi, ergo non potest magis illa anima comprehendere Deum, quam si esset separata, & haberet idem lumen gloriae, &c. Et confirmatur, quia comprehendere diuinam essentiam, est proprium attributum ipsius diuinae naturae, sed post hanc vnionem, naturae manent inconfusae, & attributa vnus non communicantur alteri; ergo, quamuis anima sit vnita, non propterea est potens ad comprehendendam diuinam naturam.

Ad difficultatem in principio positam fere respondum est, iam enim ostendimus, quomodo ex Scriptura haec veritas colligetur, & quid proprie significet attributum hoc, scilicet, Deum esse incomprehensibilem. Ad illud vero simile, quod afferebatur de inuisibili, respondetur, communiter à Patribus

Fr. Suarez. tom. 1.

interpretari, Deum simpliciter, & per omnem potentiam esse inuisibilem à creatura, dicitur enim inuisibilis oculis corporis, vel exacta & adaequata visione intellectus. Patres vero ibi citati aperte loquuntur in illis locis de comprehensione, ut significat ascensionem, & non ut significat perfectam cognitionem, iuxta distinctionem explicatam in principio articuli primi Diui Thomae. In alijs vero locis à nobis citatis pro conclusione, euidenter loquuntur de comprehensione in ea significatione, qua nunc vtimur, ut legenti omnia loca aperte constabit.

Ad rationem responderetur, saepe veritatem aliquam esse de fide certam, modum autem explicandi, vel defendendi illam, cadere sub opinionem, & ideo non licet ex eo, quod aliquod principium in opinione positum sit, inferre, conclusionem etiam esse opinabilem, nisi illatio sit ita euidentis, ut omnino necessario sequatur; in proposito ergo omnes Theologi sine controuersia fatentur, ut veritatem fidei, Deum esse incomprehensibilem, & in alijs opinionibus ita procedunt, ut nihil huic veritati contrarium admittere audeant: & ita, qui existimant, lumen gloriae posse esse infinitum, vel intellectum creatum posse videre in Deo omnia, quae in eo sunt eminenter, negant inde sequi comprehensionem DEI; qui vero hoc sequi existimant, assumptionem negant. Unde ex his opinionibus illa semper eligenda est, cum qua melius veritas fidei consistere possit.

SECTIO III.

Utrum anima Christi videat in Verbo omnia possibilia, quae in Deo eminenter continentur.

Prima sententia affirmat, videre animam Christi in Verbo omnia, quae Deus potest facere de sua potentia absoluta. Ita tenuit Hugo in lib. de scientia animae Christi, qui falso fundamento nititur, scilicet, quia anima Christi videt Verbum visione increata. Quod supra reiectum est, & ex hic dictis intelligi potest, etiam posito illo fundamento, hoc non sequi, quia posset intelligi, visionem illam magis, vel minus communicari pro capacitate suscipientis. Alioqui dicendum consequenter esset, animam Christi comprehendere Deum, quia visio increata, comprehensio Dei est, quam vero falsum sit consequens, constat ex sect. precedente. Hanc vero sententiam tenet Magist. in 4. distinct. 14. & ibi Albert. art. 1. & probabilem censet Scot. quest. 2. cuius argumenta parum vrgentia sunt, & ex parte idem tenuit Alenf. 3. part. quest. 13. memb. 7. Durandus questio. 2. dicit enim videre animam Christi in Verbo omnia, quae in Deo sunt eminenter, saltem quatenus possibilia sunt: consentit etiam ex parte Henric. quodlibet. 7. qu. 4. & 5. qui hoc affirmat de speciebus possibilibus, non tamen de indiuiduis. Alcius lib. 3. Summ. tractatu. 1. cap. 5. qui hoc tribuit scientiae vnionis, non beatae vitae, sed hae distinctio est imperitina, ut supra vidimus. Fundamentum Magistri sumitur ex quibusdam testimonijs ad Colossens. 2. *In eo sunt omnes thesauri sapientiae, & scientiae Dei, ubi Chrysostr. homilia 5. affirmat, Christum omnia scire, & nihil ignorare, si autem non omnia videret, aliqua nesciret, & ignoraret. Propter quod hanc sententiam videtur etiam tenere Fulgentius in lib. ad Perandum, responsione ad tertiam questionem, Et Euseb. discipulus Hieronymi, in epistola, quam de morte eius ad Damasum scripsit, & habetur tom. 9. oper. Hieron. refert, ipsum Hieron. morti proximum his verbis cum Christo fuisse colloctum. Tua anima statim ac inseparabiliter suis vnita diuinitati, omnia sciuit & potuit, quae ipsa scit, & potest diuinitas. Et confirmari ratione potest, quia non implicat contradictionem, hanc perfectionem communicatam esse intellectu.*

O o

telles.

tellectui Christi; ergo non est, cur negemus fuisse illi vitam: imo Durand & Henric. putant id, quod ipsi affirmant, necessario sequi ex visione Dei, unde non tribuunt hoc Christo, tanquam singulare illi, sed tantum omnibus beatis commune.

Secunda sententia affirmat, animam Christi per lumen gloriæ scire in habitu omnia quæ sunt in Deo, tamen in actu secundo non posse simul videre omnia, sed hæc, vel illa suo arbitratu, vel prout Deus reuelare voluerit. Ita tenet Bonavent. distin. 14. ar. 2. q. 3. & Marfil. q. 10. ar. 2. Sotus autem ibi, q. 2. primum improbat hanc opinionem, deinde vero in illam ferre incidit, alio modo minus probabili. Obijcit ergo contra illam primo, quia omnis habitus potest habere actum sibi adæquatum. Quæ ratio non est efficax, si sensus sit (ut reuera esse oportet ad efficaciam argumenti) habitus habere unum actum adæquatum circa totam materiam suam. Concrarium enim ferre reperitur in omnib. habitib. & in potentijs animæ, quibus suo modo simile est lumen gloriæ. Deinde subdit opinionem suam, dicens, animam Christi in actu primo videre omnia, non in actu secundo: illum autem actum primum dicit esse, non per lumen gloriæ, sed per ipsammet visionem, quam dicit interdum actuare per modum actus secundi circa aliqua obiecta, ad quæ ipse intellectus attendit: interdum vero tantum per modum actus primi, si intellectus non attendat contra quam sententiam urgentius procedit argumentum ipsius Scoti, quia visio essentialiter est actus secundus, & ultimus, & actuat potentiam, non actum, sed formaliter, unde si actu est, non solum potest habere effectum formalem sibi adæquatum, sed etiam necessario illum habet, quia necessario inheret subiecto secundum totam suam entitatem, & rationem: fieri autem non potest, ut qualis actu inherens subiecto, non habeat in illo suum effectum formalem adæquatum; est ergo illa distinctio actus primi & secundi, omnino repugnans ipsi visioni.

Verespondeamus quaestioni, suppono ex sententia Augustini, & omnium Theologorum, paucis Nominalibus exceptis, posse beatum, videntem Deum, videre in ipso creaturas, quæ in Deo eminenter continentur, non tantum effectiue, seu causaliter, ut quidam dicunt, id est, quod ex visione Dei resultet alia cognitio creaturarum per propriam speciem, hoc enim non est proprie videre in Verbo, sed potius in proprio genere: neque cognitio hæc esset Matutina, sed Vespertina, & in Christo talis cognitio ad scientiam infusam pertinet, non ad beatam; intelligitur ergo formaliter, quia per ipsammet visionem, qua videtur Deus, videntur creaturæ in ipso, cum enim ipse sit prima causa omnium, eminenter omnia continens, in ipso, tanquam in causa, possunt effectus videri: sicut enim Deus videndo se ipsum videt omnia, quæ in ipso sunt, ita potest participationem illius scientiæ creaturæ communicare.

Circa hoc vero duo obseruare oportet. Primum est, ut creaturæ dicantur videri in Deo, non satis esse, ut eodem actu videantur, quo Deus, sed oportere, ut Deus ipse sit ratio videndi creaturam. Dupliciter enim intelligi potest, duas res vno actu intellectus cognosci, primo tantum concomitanter, ita ut neutra sit ratio cognoscendi alteram. Exemplum esse potest in Angelo, qui habet speciem vniuersalem, representantem duas naturas, v. g. hominis, & equi, & consequenter habet unum actum adæquatum illi speciei, quo simul cognoscit hominem, & equum, & neque homo est ratio cognoscendi equum, neque contrarium: ideo dico illa duo tantum concomitanter cognosci illo actu, per quæ non magis dici potest equus cognosci in homine, quam è contrario, quia nulla est maior ratio in vno, quam in alio. Secundo intelligitur duo aliqua cognosci vno actu intellectus, non tantum concomitanter, sed quia unum est ratio co-

gnoscendi aliud; exemplum est in Angelo, qui videndo, & penetrando essentiam hominis, consequenter intuetur, & videt proprietates, non solum enim vno actu utramque videt, sed etiam videndo vnum, ratione illius videt aliud, & tunc proprie dicitur videri vnum in alio: & signum à posteriori esse potest, quia, quando hoc modo cognoscuntur duo eodem actu, non potest actus terminari ad obiectum in alio cognitum, nisi mediante illo. Cum ergo creaturæ dicantur videri in Deo, non est sensus videti tantum priori modo, & quasi concomitanter; sed posteriori modo, scilicet, quia visio Dei est ratio cognoscendi creaturas, quod patet, tum ex ipso modo loquendi; nam si tantum concomitanter se haberent, non magis cognoscerentur creaturæ in Deo, quam Deus in creaturis, quia non haberent inter se ordinem respectu actus cognoscendi: tum etiam, quia considerando illa duo obiecta, quasi per accidens esset cognitio vnius ad cognitionem alterius, quandoquidem vnum eorum nullo modo esset ratio cognoscendi alterum. Quin potius addo, si illa duo obiecta non ita se habent, ut vnum sit ratio cognoscendi aliud, gratis omnino dici cognosci, aut videri Deum, & creaturas eodem actu, quia plura obiecta non attinguntur vno, & eodem actu, nisi quia, vel in ratione obiecti cogniti habent inter se connectionem & ordinem alicuius causalitatis, respectu talis cognitionis, vel quia per eandem speciem intelligibilem representantur; essentia autem diuina licet respectu sui ipsius suppleat vicem speciei, tamen respectu creaturarum non habet vicem speciei intelligibilis, immediate inducentis, vel efficientis cognitionem earum in se ipsis, tanquam ratio, seu medium incognitum (ut philosophi loquuntur) quia hic modus cōcurrentis ad cognitionem alterius est imperfectus; Deus autem non continet creaturas illo imperfecto modo, sed eminenter, tanquam perfecta causa earum; unde licet Deus possit supplere sua infinita virtute efficientiam cuiuslibet speciei intelligibilis; non tamen hoc potest per modum obiecti, nisi respectu sui ipsius; respectu vero aliorum tantum per modum causæ supremæ, quæ per suam voluntatem supplere potest efficientiam particularis causæ, & ita potest facere, ut visus videat sine specie, supplendo per omnipotentiam suam efficacitatem speciei, & hoc modo potest idem facere in intellectu; hoc tamen nihil refert ad visionem beatam, neque ad visionem creaturarum in Deo: non ergo se habet diuina essentia per modum vnius speciei intelligibilis immediate representantis Deum, & creaturas: ergo ex hac parte non est ratio, ut cognoscatur Deus & creatura eodem actu: ergo si aliunde non esset connexio inter obiecta, ita ut vnum esset ratio, seu medium cognitum ad cognoscendum aliud, nulla esset causa, propter quam illa duo eodem actu cognoscerentur: videntur ergo creaturæ in Deo, quia Deus cognitus, est ratio cognoscendi illas. Et hoc sensu vere dicit saepe D. Thomas, videri creaturas in Deo ex vi visionis ipsius Dei, sicut Deus videt illas in se ipso, tanquam in causa, & primo principio, hic autem modus cognoscendi non solum non repugnat, sed potius pertinet ad perfectum genus cognoscendi: illa autem visio Dei in se ipso, & creaturarum in ipso, est altissima participatio scientiæ Dei, supremi ordinis, & rationis cuius esse potest.

Dicit, inde fieri, visa vna creatura, videri necessario omnes, quia non est maior ratio de vna, quàm de alia. Negatur tamen consequentia, quia cum lumen sit finitum, ex parte illius provenire potest, ut aliqui effectus videantur, & non omnes, & hi potius, quam illi, vel quia ipsum lumen est determinatum ad hos effectus potius, quam ad illos, vel quia concursus necessarius ex parte diuinæ essentiae, datur ad cognoscendam diuinam essentiam, ut continentem hos effectus potius, quam illos: sic n. saepe contingit, in vno prin-

Bonavent.
Marfil.
Sot.

Visio Dei
non cognoscit
di creaturas

D. Thom.

Obijcit

Respondit

principio videri aliquam conclusionem, & non alias, vel ex defectu specierum, vel luminis.

Et hinc vltius sequitur, ceteris paribus, eo perfectius videri Deum, quo plures, vel perfectiores effectus videntur in ipso; quia cum Deus visus, sit ratio videndi creaturas, necessario videntur in ipso omnes creaturæ, quæ ex vi visionis perfectæ vique ad talem gradum videri possunt, & ideo, vt plura videntur, necesse est, vt perfectiatur visio respectu ipsius Dei: alioqui tales creaturæ non viderentur ex vi visionis Dei, sed immediate, & quasi concomitanter simul cū Deo, & ideo, quidquid sit, an ex perfectiori visione Dei, necessario sequatur visio plurium, vel meliorum effectuum (de hoc enim modum non disputo) tamen è contrario, si plures effectus videntur, ceteris paribus, recte à posteriori inferitur, Deum ipsum perfectius videri.

Vltimo tandem obseruandum est, cum dicimus, creaturas videri in Deo, non esse sensum, quod videntur solum secundum esse, quod in ipso Deo habent: hoc enim nō esset cognoscere formaliter ipsas creaturas, sed solum ipsum esse diuinum, quod eminenter continet illas, quod omnes beati necessario vident, nec ex vi illius visionis posset beatus discernere creaturas, vel inter se, vel ab essentia Dei, vnde nec posset vere dici videre creaturas.

Et hæc est sine dubio mens Augustini, vt D. Thomas, & grauiores Scholastici illum intellexerunt, & plane colligitur ex lib. 2. Gen. ad lit. cap. 3. & lib. 4. c. 24. & sequentibus, & lib. 5. ca. 4. 18. & 19. sed non possumus hoc loco hac latius persequi. Videt ergo beatus creaturas secundum esse proprium, quod habent, seu habere possunt, in seipsis, & secundum proprias perfectiones formales earum, dicuntur tamen videri in Deo quia (vt dictum est) Deus visus, est ratio videndi illas, seu quia, intime penetrando eminentem perfectionem Dei, eodem indiuisibili actu videtur formalis perfectio creaturæ, quæ in Deo eminenter continetur, & est quasi obiectum omnipotentis eius, & hoc modo dici potest creatura videri in Deo, vt in causa, & in se ipsa, vt in obiecto cognito in sua causa.

Et hinc cessat questio, quæ inter aliquos Theologos versatur, an per visionem beatam possint dici creaturæ videri in proprio genere; quidam enim affirmant, vt Marfil. in 3. q. 10. ar. 2. Alij vero negant. Sed, intellectus nominibus, non potest esse questio de re: nam si cognitio in proprio genere nihil aliud significet, quam cognitionem rei, prout in se est, vel esse potest, hoc reuera conuenit visioni beate respectu creaturarum quæ per illam videntur: si autem cognitio in proprio genere significet cognitionem rei per propriam speciem, quæ immediate, & primo terminatur ad rem in se cognitam, & non in alio, hoc modo illa visio non dicitur esse cognitio in proprio genere, & is est communior vsus huius vocis, & ita sine dubio loquendum est, vt colligere licet ex D. Tho. 1. p. q. 12. art. 9. & q. 14. art. 5. Scot. & alijs in 3. dist. 14.

Dico primo. Anima Christi Domini non videt actu in verbo omnia, quæ absolute in omnipotentia Dei continentur. Hæc conclusio est communior Theologorum, D. Thomæ hic, & generaliter. 1. p. q. 12. art. 8. & omnium Thomistarum, Caiet. Capreo. & Palud. in 3. dist. 14. q. 1. & ibi Bonauent. artic. 1. q. 2. art. 2. q. 3. Ricard. artic. 1. q. 4. art. 3. quest. 3. & ex parte confentit Henricus supra citatus, & in Directorio Inquisitorum, quæst. 11. refertur; contrariam sententiam Tarraconæ fuisse, vt erroncam, ab Inquisitoribus damnatam, & quendam Arnaldum coactum esse illam retractare. Sed ille Arnaldus videtur in eam sententiam incidisse ex principio erroneo, & quia male sentierit distinctionem naturarum in Christo, vt colligi potest ex alijs, quæ ibi referuntur, alioqui vero hæc sententia per se sumpta tantum

Fr. Suarez, Tom. 1.

A est probabilior theologia opinio, & ad fidei dogmata non pertinet, quia neque extat Ecclesiæ definitio, neque Scriptura, & Patres aliquid de hac re loquuntur, neque ex reuelatis euidenter sequitur, sed solum probabilius. Ratio ergo D. Tho. qua conclusionem hanc probat, est, quia, si anima Christi omnia possibilia videret in Deo, comprehenderet Deum. Quæ ratio late examinari solet in citato loco primæ partis. Nunc breuiter explicatur eius vis ex dictis, fer. 1. quia, teste August. epistola. 112. c. 8. Tunc aliquid comprehenditur, quando ita videtur, vt nihil omnino eorum, quæ in ipso sunt, videntem lateat. Et propterea inquit idem August. 12. de Ciuit. c. 18. & lib. 83. questionum q. 14. quod comprehenditur, finiri à comprehendente, sicut in materialibus quantitatibus, à quibus sumpta est metaphora, tunc vna quantitas dicitur comprehendere ab alia, quando intra illam tota clauditur, & finitur: sed si anima Christi videret, quidquid in Deo est formaliter & eminenter, nihil, quod in Deo est, lateret animam videntem ipsum, & tota (vt ita dicam) cognoscibilitas Dei finiretur intra cognitionem illius animæ: ergo per illam cognitionem comprehenderetur Deus.

Hæc ratio enervari potest distinctione sect. 1. re. citata, de comprehensione extensiuæ & intensiuæ: dicitur enim, prædictam visionem esse comprehensionem tantum extensiuæ, atq; adeo secundum quid, non tamen simpliciter & omni modo, hoc est, extensiuæ, & intensiuæ: & ideo non repugnare, dari visionem Dei creatam, qua omnia possibilia simpliciter videntur in ipso; quia, quod fides docet, Deum esse incomprehensibilem, non est necesse vt excludat comprehensionem secundum quid seu extensiuam sed comprehensionem omni modo perfectam, etiam intensiuæ. Quod si non repugnat, communicari creaturæ talem visionem, qua omnino videatur Deus quoad extensionem potentis suæ, credibilius sane erit, esse communicatam animæ Christi, vt facile ostendi potest ex his, quæ de gratia ipsius infinitate diximus.

In hac responsione, conditionalis illa mihi valde placet, & fere ex terminis longe verisimilior apparet, nimirum, si non repugnat dari visionem creatam, qua videantur in Deo omnia, quæ Deus videt scientia simplicis intelligentiæ & visionis, talem visionem communicatam esse animæ Christi: quia tota illa est proportionata dignitati eius, & multum conferet ad perfectionem beatitudinis eius. Et nulla est probabilis ratio, ob quam talis visio illi communicata non sit, maxime cum inferius ostensum sit, si talis visio aliunde nō est impossibilis, posse optime intelligi sine vlla infinitate entitativa per modum intentionis vel extensionis, sed solum cum perfectione indiuisibili simpliciter finita, & obiective tantum infinita, quam constat esse possibilem. Itaque conditionalis illa, licet euident non sit, quia totum pendet ex libera voluntate Dei, nec certa, quia non est reuelata, est tamen per se verisimilior & probabilior.

Addo tamen vltius, illam hypothesein, scilicet, talem visionem Dei creatam non repugnare, falsam esse. Quanquam enim, vt statim dicam, difficile sit ratione hoc conuincere, tamen in his rebus magnū est autoritatis pondus, & ratio satis verisimilis non deest. Itaque illa sententia in primis est contraria D. Thomæ, qui non aliter probat, Christi animam non videre omnia in Verbo, nisi deducendo ad impossibile, nimirum, quod comprehenderet Deum: & eodem disursu, probat 1. p. q. 12. art. 8. Beatos non videre in Deo omnia, quæ sunt in ipso eminenter, quia, scilicet, comprehenderent diuinam potentiam, & consequenter Deum, quia non potest vnum attributum sine alijs comprehendere, cum omnia sint de essentia cuiuslibet. Deinde est illa sententia aliena à sensu Patrum, qui, dum aiunt, esse Deum incomprehensibilem, & comprehensionem eius esse impossibilem,

O o 2 intel-

August.

Anima Christi cur Deum non possit comprehendere.

Qualiter enervari videtur ratio prædicta.

Roboratio, & enervatio expenditur.

Comprehensio omnium quæ in Deo sunt formaliter & eminenter, etiam sine infinita intentione & claritate impossibilis.

Autoritatis probatur.

Dicitur.

Respondio.

D. Thom. 1. p. q. 12. art. 9. & q. 14. art. 5. Scot. & alijs in 3. dist. 14.

D. Thom. 1. p. q. 12. art. 8. & omnium Thomistarum, Caiet. Capreo. & Palud. in 3. dist. 14. q. 1. & ibi Bonauent. artic. 1. q. 2. art. 2. q. 3. Ricard. artic. 1. q. 4. art. 3. quest. 3. & ex parte confentit Henricus supra citatus, & in Directorio Inquisitorum, quæst. 11. refertur; contrariam sententiam Tarraconæ fuisse, vt erroncam, ab Inquisitoribus damnatam, & quendam Arnaldum coactum esse illam retractare. Sed ille Arnaldus videtur in eam sententiam incidisse ex principio erroneo, & quia male sentierit distinctionem naturarum in Christo, vt colligi potest ex alijs, quæ ibi referuntur, alioqui vero hæc sententia per se sumpta tantum

intellectui creato, non tractant de intensione vel de claritate cognitionis, sed de totali obiecti penetrati-
one, & omnium, quæ in illo, quouis modo sunt, aut
cognosci possunt. Hoc facile sibi persuadebat, qui
sect. præced. adducta satis attente considerauerit.
Præsertim sunt clarissima verba Gregorij, qui lib. 10.
Moral. post superius adducta, subdit, *Angelica vel ha-*
mana mens, cum ad incircumscriptum lumen inibat, eo
ipso se, quo est creatura, coangustabat, & super se quidem per
proiectum tendit, sed tamen eius fulgorem comprehendere,
nec dilata sufficit, qui & transcendendo, & portando om-
nia, & implendo concludit. Vbi considerandum in-
primis est, eum loqui de statu beatitudinis: sicut enim
inchoat, *In retributionis culmine.* Deinde est ponde-
randum illud verbum, *Eo ipso, quo est creatura, hæc*
nim ratio habet locum in omni intellectu, & lumi-
ne. Notandum est etiam illud, *Nec dilata sufficit,* si-
dem enim est, ac si diceret; *Quantumvis in virtute*
intelligendi crescat, aut eleuetur. Tandem expendo
illa vitima verba, *Qui transcendendo omnia concludit,*
Nam in hoc plane significat, ratione suæ infinite per-
fectionis, quæ omnia continet, non posse adæquate
cognosci. Vnde statim subiungit sequentia verba.
Excelsior celo est; & quid facies? Profundior inferno; &
unde cognosces? Longior terra mensura eius, & latior
maris. Chrysost. etiam locis ibi citatis aperte excludit
comprehensionem Dei in hoc sensu. Innuat etiam
valde Nazian. nam licet frequentius loquatur de vi-
atoribus, interdum tamen extendit sermonem ad
omnes, & loquitur ex parte obiecti. Specialiter pon-
derandum est verbum illud orat. 84. num. 4. *Si non*
prorsus, ut certe plenius, loquiturq; de angelis videntib.
Deum, quos dicit, non prorsus videre, & orat. 36. nu.
66. *Quemadmodum nemo est, qui aerem totum unquam*
hauserit, ita Dei naturam, nec mens unquam vlla prorsus
concepit. In his etiam, quæ ex August. rectuli, ponde-
randa sunt illa vitima verba, Deum esse incompre-
hensibilem, *Quia plenam eius naturam, nemo videre po-*
test. Non enim ad intensiorem vel claritatem cogni-
tionis, sed ad obiectum id refert. Et eodem modo
loquuntur ceteri ibi citati, & Cyprian. in Præfat. ad
lib. de Cardin. Christ. oper. & Basil. lib. de vera fide,
Huc accedit, quod sect. 1. ostensum est, hanc perfe-
ctionem cognitionis sufficere ad comprehensionem
simpliciter: at nemo dicit absolute, animam Christi
comprehendisse Deum, aut creaturam posse ad De-
um comprehendendum eleuari: ergo.

Quam va-
tione aliqui
intenti pro-
bae student.

At vero in reddenda ratione, cur hoc repugnet,
non modica, ut dixi, difficultas est. Quidam hac va-
tuntur ratione. Ad videndum in Deo omnia abso-
lute possibilia; necessaria esset visio infinita in sua
entitate, saltem secundum augmentum extensivum:
omnis autem infinitas in actu, repugnat creaturæ, ut
nunc supponimus, & supra tactum est. Idemq; argu-
mentum fieri potest de lumine gloriæ, quod scilicet,
lumen actu infinitum, ad talem visionem requira-
tur. Probatur autem assumptum, quia creaturæ pos-
sibiles sunt infinite, seu in infinitum simpliciter pro-
cedunt, tam in singularum specierum individuis,
quam in ipsis speciebus, ut ex 1. p. q. 25. suppono: & ad
videndas plures rerum species seu perfectiones in
Deo, maior seu intensior visio necessaria est, & quo-
res visæ, plures fuerint, eo maior erit perfectio visio-
nis & luminis; & in utroq; augmento progredi po-
test in infinitum: ergo, si ex parte obiecti pervenitur
ad videndum infinita simpliciter, necesse etiam est
visionem ipsam pervenire ad infinitam intensiorem,
vel extensivam in actu: quia nec potest fieri ascen-
sus ad visionem altioris ordinis, neq; in eodem or-
dine potest fieri augmentum, nisi extensivum, vel
intensivum: neq; in eo augmento listi potest in ali-
quo termino finito, cum processus in rebus visis nō
sit intra aliquem terminum finitum, sed in tota lati-
tudine entis creabilis.

Super ratio- Hæc ratio aliquando mihi visa est efficax, & sumi

Artic. I. vsque ad IV.

ex D. Thom. 1. p. q. 12. ar. 7. & 8. nam in priori probat, *Deum non posse comprehendere, quia non potest vi-*
deri in infinito lumine; in posteriori vero probat, nō
posse creaturam videre in Deo omnia possibilia, quia
comprehenderet Deum. Vnde de primo ad vitimā
inferri videtur, quod, si creatura videret in Deo om-
nia possibilia, videret in infinito lumine, quia com-
prehenderet ipsum, & ad comprehensionem neces-
sarium esset infinitum lumen. Vnde si obijciatur, quia
plus est videre Deum, quam creaturas: sed ad viden-
dum Deum non requiritur infinitum lumen: ergo
neq; ad videndas creaturas; facilis est responsio ex
dicto discursu, quia plus est comprehendere Deum,
quā videre, & ideo ad illud potest necessario requiri
infinitum lumen, licet ad hoc non requiratur. Vi-
dere ergo creaturas in seipsis minus est, quam vide-
re Deum, tamen videre illas in Deo, maius quid est,
quam videre præcise Deum, non videndo creaturas
in ipso, quia videre creaturas in Deo, includit videre
Deum, & videre plures creaturas in Deo, includit vi-
dere Deum perfectius, cæteris paribus: & consequen-
ter videre omnes possibiles, videtur esse infinite vi-
dere Deum, quod non fit, sine infinito lumine, & in-
finita visione. Vnde Soto in 4. loco supra citato, cō-
cedit, si per impossibile viderentur in Deo omnia
possibilia sine infinita claritate, visionem illam non
fore comprehensionem: sed ideo talem visionem
necessario fore comprehensionem, quia non potest
fieri sine infinito lumine, & ob eandem causam esse
impossibilem creaturæ.

Sed nihilominus hæc ratio in prædicto sensu non
tam efficax nunc apparet mihi, sed aliquid ei addere
ut persuadeat, iudicio necessarium. Triplex ergo in-
finitas potest intelligi in tali visione. Prima est essen-
tialis, & specifica, secunda extensiva in ordine ad ob-
iectum, tertia intensiva in ordine ad subiectum. Ra-
tio ergo facta nō procedit de prima infinitate essen-
tiali, neq; in hoc sensu fit ab autoribus eius: tum quia
supponunt, talem visionem, qua viderentur in Deo
omnia possibilia, esse creaturam: nō enim disputamus
nunc cum Hugone & alijs, qui posuerunt, illam vi-
sionem esse increatam: visio autem creata non po-
test esse infinita simpliciter, & in specie sua, ac essen-
tialiter etiam, quia supponunt, talem visionem esse
eiusdem speciei cum visionibus aliorum beatorum,
qui non vident in Deo omnia possibilia; augmentū
ergo talis visionis solum esse potest alterutro ex ijs
duobus modis, vel utroq; simul: in neutro autem il-
lorum videtur necessario sequi infinitas in actu ex
visione omnium possibilium in Verbo.

Quod in hunc modum declaro in primis, quod
attinet ad extensivum augmentum visionis beati-
cæ: nam videtur ille modus ratiocinandi de augmē-
to extensivum, supponere, visionem illam per addi-
tionem entitativam extendi ad obiecta secundaria,
visa in Deo, sicut in obiecto primario: ita ut illa visio
sit suo modo composita in sua entitate, & in ea pos-
sit intelligi aliquid entitatis, quo attingit Deum præ-
cise; & aliquid aliud illi addi, ut perfectius videns
Deum, attingat etiam creaturas in ipso & hoc addi-
tū, eo esse maius in sua entitate, quo plures creaturæ
per talem visionem attingi possunt, ac denique si vi-
sio Petri non extenditur ad videndas decem creatu-
ras in Deo, ut augeatur & extēdatur ad undecimam
aliquam partialem entitatem illi esse addendam. Et
iuxta hunc conceptum recte concluditur, non posse
intelligi illam visionem actu terminatam ad infinitas
creaturas possibiles, quin intelligatur actu habe-
re infinitum augmentum secundum hunc modum
compositionis & augmenti. Verumtamen hic mo-
dus compositionis in actu visionis beate, prout ad
Deum in se, & ad creaturas in Deo terminatur, non
existimo esse verum, ut nuper in 1. 2. in materia de
beatitudine docui, & hac potissimum ratione proba-
baui. Quia, si visio illa intelligitur composita &
actua-

quæta per vnionem, & additionem partialium entitatum, vel illæ entitates partiales sunt etiam compositæ & diuisibiles in infinitum, sicut sunt partes quantitatis, & gradus intensiōis, aut sunt indiuisibiles omnino, & vniuntur sicut materia & forma, vel alio simili modo. Neuter autem modus compositionis potest habere locum in visione beata respectu illorum obiectorum. Quod sic ostendo. Nam in priori compositionis modo, duo intercedant, quæ nec ratione subsistunt, nec satis intelligi possunt. Vnum est, quod illæ duæ partes entitatis visionis terminatæ ad Deum, v. g. & ad Angelum in Deo visum, sint iterum diuisibiles, & compositæ entitativè, non secundum intensiōem ex parte subiecti: nunc enim non agimus de latitudine & compositione pure intensiua, de qua statim, sed agimus de extensiua in ordine ad obiectum: secundum hanc ergo considerationem, & compositionem, non est vnde illa pars visionis (vt sic dicam) quæ terminatur præcise ad Deum, sit diuisibilis, neque illa quæ terminatur ad angelum, quia neque ex parte subiecti habent partes, vt per se constat, quia subiectum est indiuisibile: neque ex parte obiecti, quia etiam singula obiecta in exemplo posita, sunt indiuisibilia, & in ordine ad illa sunt singulæ illæ partes indiuisibiles, quia illa pars visionis, quæ versatur præcise circa Deum, tota tendit in Deum secundum idem, & nec mente fingi potest, quod in illa sit aliqua particula, quæ videatur aliquid in Deo, & alia, quæ videatur aliquid aliud: quia suppono, per totam illam videri solum id, quod est formaliter Deus, in quo non potest illa partitio fieri. Idem argumentum fieri potest de alia parte, prout terminatur ad Angelum: non possunt ergo illæ partiales entitates esse amplius diuisibiles extensiue, seu ex parte obiecti. Atque hinc facile constat, idem esse dicendum, etiam si obiectum creatum, visum in Deo, sit materiale vel compositum, tum quia videtur indiuisibili modo seu per modum vnius, tum etiam, quia, si illa visio, prout terminatur præcise ad Deum, indiuisibilis est, non potest compositionem facere per modum continuationis cum alia entitate partiali diuisibili, vt constat ex natura talis compositionis, & statim amplius declarabo.

Hinc colligitur secundum, quod proposui, scilicet, non posse intelligi, quomodo illæ duæ partes vniuntur ad componendam vnam visionem, nam si vtraque illarum est indiuisibilis, non possunt vniri per modum continuationis: quia hæc compositio requirit latitudinem in partibus, & quod non secundum se totas coniungantur, sed solum in aliquo extremo seu termino communi indiuisibili. Nec etiam possunt vniri proxime & immediate, secundum se totas, quia hic modus vnionis non intercedit, nisi inter subiectum & accedens, materiam & formam, & in vniuersum, inter potentiam & actum, vel cum proportionem ad illa: at vero in præsentem nulla ratio potestæ & actus inter illa duo intercedit: quia vtraque pars est per modum actus secundi & vltimi, & per se tendit in suum obiectum. Neque etiam explicari potest, quis modus vnionis inter illas duas partes intercedat, nec quæ sit ratio, ob quam illæ duæ entitates in vnam coalescant. Nam, si quæ esset, maxime quia tendunt in obiecta non æque primo, sed cum ordine intendo vnum in alio: sed hæc ratio potius probat, actum esse indiuisibilem, quam esse sic compositum, vt statim declarabo. Atque hinc etiam fit, licet singular illa visio indiuisibilis, prout terminatur ad Deum, & diuisibilis, prout terminatur ad obiecta creata, non posse intelligi vnionem inter illas partes: neque enim esset vnio per modum continuationis, quia neutrum extremum talis vnionis potest esse indiuisibile, sed solum potest esse terminus, & imperfectum quid in tali genere entitatis, quod hic cogitari non potest de illa visione, prout terminata ad Deum. Neque etiam potest interuenire aliud ge-

Fr. Suarez. Tom. II.

nus vnionis, propter eandem rationem factam. Quinimo, etiam si gratis daremus, illas partes visionis esse aliquo modo diuisibiles, non posset intelligi, quo communi termino copularentur, quia ille communis terminus deberet esse proportionatus visioni, & eiusdem ordinis & habitudinis: ergo oportere, vt haberet ordinem ad obiectum aliquod, quia tota visio secundum se totam, & secundum totum, quod in illa est, tendit in aliquod obiectum, illudque representat, alioquin esset in tali actu aliquid, quod degeneraret à natura visionis, & nullo modo compleret in illa representatione obiecti adequati eius, quod est contra naturam visionis, & prorsus impertinens ad integritatem seu complementum eius: si ergo duæ illæ partes visionis vnico communi termino vniuntur, necesse est, vt ille terminus aliquod obiectum respiciat, vel ergo respicit Deum tantum, & sic non esset aptus ad terminandum alteram partem, quæ tendit in angelum. Atque eadem ratione non potest respicere angelum tantum, quia non posset terminare alteram partem, quæ tendit in Deum. Ex præterea est communis ratio, quia nulla est, ob quam ad vnum obiectum potius, quam ad aliud, terminetur. Neque etiam potest terminari ad vtrumque, tum quia esset alterius rationis à singulis partibus: & quia illud indiuisibile attingit vtrumque obiectum, melius dicitur, totum actu esse indiuisibilem, & simul representare Deum, & creaturam in ipso, quia non est maior ratio de illo indiuisibili, quam de toto actu.

Atque hinc sumitur alia ratio à priori, quia per hæc visionem non videntur Deus & creatura (v. g. angelus) concomitantè solum, & æque primo, vt in principio huius sectionis supposui & ostendi: quia, nec hoc esset videre vnum in alio, nec posset tunc ratio reddi, cur illa obiecta tam diuersi ordinis vno actu viderentur. Videntur ergo cum ordine ex parte obiectorum, videndo, scilicet vnum in alio: ergo non potest in illa visione intelligi aliquid entitatis, attingens præcise creaturam, quod non etiam attingat Deum: quia nihil est in illa visione, quod primario attingat creaturam, sed secundario, & in Deo, ac per Deum: ergo ille actus indiuisibiliter attingit Deum, & creaturam in Deo. Et confirmatur, quia per illam visionem ita videntur Deus & creatura, vt videatur distinctio eorum, & habitudo creaturæ ad Deum in ratione participationis dependentis à Deo: ergo necesse est, vt sit indiuisibilis entitas, quæ hæc omnia attingit: quia non potest representare habitudinem & distinctionem, nisi representando extrema: & ita eadem indiuisibili entitate, qua representatur vnus, representantur etiam alia.

Vltimo tandem hoc persuaderetur, quia aliàs non potest intelligi, quo modo de facto visio animæ Christi attingat infinita sine augmento infinito secundum partiales entitates: hoc autem modo facillime hoc intelligitur, vt inferius declarabitur.

Concludo igitur, visionem beatam non attingere Deum & creaturas in Deo per compositionem, nec per augmentum, quod fiat per additionem partialis entitatis, sed per indiuisibilem entitatem tantæ perfectionis, quæ potens sit representare, non solum Deum præcise, sed etiam vt continet has vel illas creaturas: exclusio enim priori modo, non potest alius excogitari, quo possit eadem visio ad Deum primario, & ad creaturas in Deo, & secundario terminari. Quocirca, quamuis, cæteris paribus, visio Dei perfectior sit, quo plures vel meliores effectus in ipso videntur: hæc tamen inæqualitas non consistit in aliquo partiali augmento, vel intensiōe, sed in perfectiori entitate indiuisibili ipsius visionis, non quod vna sit diuersæ speciei ab alia, neque essentialiter perfectior: conueniunt enim in primario obiecto, à quo habent essentialē speciem & perfectionem: sed quod intra eandem speciem vna sit perfectius

Oo 3 indi.

indivisibilem, seu perfectiorem entitatē indivisibilem habeat, quam alia: hæc enim inæqualitas intra eandem speciem non repugnat, vt ex Metaphysica suppono. Vnde etiam fit, vt vna & eadem visio Dei, qua videntur in Deo pauciores effectus seu creaturæ, non possit per aliquod augmentum crescere ad plures creaturas in Deo videndas, sed oportebit omnino visionem mutari, & ablata imperfectiori, perfectiorem dari, si beatus crescere debet in visione creaturarum in Verbo. Ratio est clara ex dictis, quia res indivisibilis, vt talis est, non recipit augmentum: sed visio eadem indivisibiliter attingit Deum, & creaturas in Deo: ergo secundum eam rationem non potest augeri: sed necesse est, vt vel easdem res semper manifestet, vel, si plures manifestandæ sunt, mutetur visio. Confirmatur, quia si visio eadem augenda esset, illi addenda esset aliqua entitas partialis, quia alio modo nequit intelligi augmentum, præsertim extensivum: ostendimus autem, talem entitatem non posse addi, neq; vni priori entitati: ergo repugnat tale augmentum.

Illatio ex dictis.

Atq; hinc tandem colligitur id, quod in hoc discursu intēsum est, ad intelligendam visionem creaturæ Dei, qua videantur in ipso omnia possibilia, non oportere, in illa visione concipere infinitum augmentum entitatis talis visionis quasi extensivum ex parte obiecti, per additionem partialis entitatis, ad eum modum, quo censent multi augeri habitum, cum ad plures conclusiones seu actus extenditur: iam enim ostensum est, hoc genus augmenti non reperiri in visione beata: satis ergo esset intelligere visionem indivisibilem, habentē perfectissimam entitatē in illa specie visionis, quæ vna habitudine, vt sic dicam, seu vna representatione indivisibili attingeret Deū, & representationem omnia, quæ in ipso sunt formaliter vel eminenter, sicut ipsa visio increata Dei indivisibiliter hæc omnia representat, ex vi perfectæ representationis ipsius essentia Dei: sic enim illa visio creata, esset participatio visionis increatæ, & modo quodam indivisibili participaret illa perfectionem, cum quadā æqualitate extensiva ex parte obiecti, non tamen cum æqualitate simpliciter, quia haberet minorem claritatem & perfectionem intēsum, & esse participatum. Sicut angelus ab æterno productus, haberet quandam æqualitatem quasi extensivam cum Deo in duratione, quia semper cum illo coexistisset, non tamen haberet æqualitatem simpliciter, quia eius duratio esset intensius minus perfecta, & non necessaria ex se, sed dependens. Igitur ex hac infinitate extensiva non videtur posse immediate concludi, hanc visionē esse impossibilē.

Visio creata possibilia omnia eminenter in Deo contenta, attingens non necessario infinitum.

Ex his ergo facile videtur demonstrari posse, nullam etiam infinitatem intensivam necessario sequi in visione beata creaturæ ex hoc præcise, quod attingeret omnia possibilia, quæ in Deo eminenter continentur. Probatum ex dictis, quia quod vna visio beata representet plures vel pauciores creaturas in Deo, non provenit ex intensione visionis, sed ex perfectiori entitate individuali ipsius visionis: ergo, quod representet omnes, non proveniet ex infinita intensione; neq; ad hunc effectum erit, per se loquendo illa intensio necessaria. Antecedens, præterea, quæ dicta sunt, declaratur primo, quia, si visio Dei sit vt vnum, & per illam videatur in Deo species humana v. g. etiam si intendatur & fiat vt duo, non extendetur ad plures creaturas, sed per illam videbitur Deus clarius, & similiter humana species in Deo: ergo extensio visionis ad plura obiecta secundaria, non provenit ex intensione. Antecedens patet, quia, si illa visio vere intenditur, illi gradus intensiōis sunt per se subordinati, ita vt secundus natura sua ponat primum, & tertius secundum: at vero representatio speciei humanæ vel alterius non habent inter se eam subordinationem, vt per se notum est: ergo ex vi intensiōis præcise non potest fieri illa ex-

tensio ad representandas alias species. Secundo quia augmentum intensivum vt sic, totum est ex parte subiecti per maiorem conatum potentia, & consequenter per maiorem radicationem eiusdem actus in eodem subiecto circa idem obiectum: ergo necesse est, totam intensiōem versari circa easdem res visas: nam, si conatus potentia extenderetur ad nova obiecta, etiam secundaria, non necessario cresceret in intensiōe & claritate circa primum obiectum vt sic; ergo hæc duo argumenta sunt diversarum rationum, nec vnum ex alio necessario consequitur, neque è conuerso. Quo fit, vt eadem numero visio quæ representat Deum, & decem creaturas in ipso, possit esse, & intensa, & remissa, illas decem creaturas, clarius, vel minus clare representando, & non plures, neque pauciores; & è contrario fieri potest, quod duæ visiones sint inæquales in representando plures vel pauciores creaturas, & tamen, quod in gradibus intensiōis sint æquales. Ac denique non repugnat, visionem, quæ ad plures creaturas extenditur esse in intensiōe & conatu operantis remissionem. Sicut angelus inferior videt interdum in vno principio omnes conclusiones, quas videt superior, licet hic maiori claritate illas & non plures videat. Interdum vero fieri potest, vt plures conclusiones vnus actu consideret, quam alius in eodem principio, quamvis actu minus intensio, seu minori conatu. Sunt ergo hæc duo, intensio, scilicet, & extensio visionis, quasi duæ quantitates diversarum rationum, quarum altera potest esse maior, etiam si altera minor sit, & è contrario: sicut actus charitatis erga Deum potest esse inferior, & actu non extendi ad proximum, & aliquando è conuerso, potest actus simul esse circa Deum & proximum, & minori conatu & intensiōe fieri. Ex hoc autem principio, quod verissimum esse existimo, aperte concluditur, ex vi comprehensionis extensivæ tantum omnium, quæ eminenter in Deo continentur, non sequi per locum (vt aiunt) intrinsecum, visionem illam esse infinite intensam, aut procedere à lumine gloriæ infinite intensio. Quia illa perfectio extensiva non conueniet illi ex vi intensiōis, sed ex vi sue entitatis individualis indivisibiliter. Et, hoc principio posito, nullam vim habet supputatio: Ad videndum tot creaturas requiritur visio, vel lumen tam intensum, & ad plures intensus: ergo ad infinitas infinite intēsum. Negatur enim antecedens, quia non requiritur certa intensio, sed solum talis indivisibilis entitas visionis, quæ, si existat, licet remissa, manifestabit eadem omnia: & si eadem fiat intensior, non representabit plura, sed eadem clarius: imo etiam si habeat plures gradus intensiōis, non manifestat quasdam res per vnum gradum, & alias per alios, sed omnes per quolibet gradum, quia omnes gradus tendunt in idem obiectum, eiusque representationem, clariorē reddunt, quod non possent facere, si res diversas representarent. Igitur licet daretur visio Dei, representans omnes creaturas possibiles, non necessario esset infinite intensa. Imo illam ex potest in infinitum intendi, sicut potest in infinitum intendi amor beatificus Dei, etiam si ad nova obiecta non extendatur.

Obijcies. Qui videt in Deo omnes creaturas, videt omnem totam (vt sic dicam) intensiōem omnipotentia Dei: ergo videt infinitam Dei veritatem intensivæ: ergo actu infinite intēso. Antecedens probatur, quia licet in effectibus illa sit extensio quædam, in virtute tamē ipsa effectrice est intensio, quia ex perfectione eius intēsum provenit, quod ad tot effectus, & in infinitum perfectiores extendatur: ergo ex cognitione omnium effectuum in diuina omnipotentia colligitur, illam potentiam cognosci secundum totam intensiōem perfectionis suæ.

Respondetur, negando secundam consequentiam; committitur enim æquiuocatio: aliud est enim videre totam intensiōem obiecti, aliud videre totam inten-

intensione, totoque conatu, quo potest illa intensio obiectiua à vidente videri. Recte ergo colligitur illo argumento, diuinam perfectionem obiectiue videri infinite, id est, secundum infinitam intensionem obiectiuam: non tamen inde necessario sequitur, videri infinita intensione ex parte videntis, quia potest videri maiori & minori conatu vel claritate. Quin potius omnes videntes Deum, vident totam eius infinitatem intensiuam; quia illa simplicissima, prorsusq; indiuisibilis est, licet finite videant. Is autem, qui videret in Deo omnia possibilia, peculiari modo videret totam illam infinitatem, quodammodo penetrando totam illam ex parte obiecti, quatenus ex parte illius distincte videret continentiam eminentialem omnium rerum in ipsa: non tamen inde necessario sequitur, quod videret toto conatu possibili ex parte videntis, & consequenter neq; infinita intensione.

Ex his ergo satis concludi videtur, nullam necessario sequi actualement infinitatem ex visione creata Dei, etiam si per illam omnia possibilia in Deo ipso videantur. Hinc vero retorquendam censo esse rationem, & concludendum impossibile esse talem visionem. Nam, vel illa finita est, vel infinita. Finita, esse non potest sufficiens ad comprehendendum Dei immensitatem, & representandum adæquate totum Deum secundum omnia, quæ in ipso formaliter & eminenter continentur ac representabilia sunt. Infinita autem, nec admittitur, neque esse potest, ita ut ad illud effectum sufficiat: ergo, Minor quoad priorem partem, ex terminis per se nota visa est Sanctis Patribus. Hinc est enim id, quod Gregorius ait, lib. 18. Moral. cap. 39. *Quantum ad immensitatem Dei quidam nobis modus figuratur contemplationis, quia eo ipso ponere circumscribimus, quo creatura sumus.* Et loquitur de visione beata, quam dicit, hoc ipso, quod creata est & finita, non posse circumscribere immensitatem Dei: circumscribere autem non significat, intenses aut clare videre, sed veluti intra se capere totam illam immensitatem; totamque eius quasi extensionem in se completi. Et Theologi omnes non alia ratione probant, creaturam non posse comprehendere Deum nisi quia finita est, ut constat ex D. Tho. 1. p. q. 12. art. 7. Bonau. in 3. dist. 1. 4. art. 1. quæstione 2. Richard. artic. 1. quæst. 1. Scot. quæst. 1. ad 1. Durand. quæst. 1. art. 10. Maiore. 4. d. 49. quæst. 15. & aliis infra citandis. Ratio erga ex ipsis terminis colligenda est, quia inter finitum & infinitum non potest esse adæquatio: illa autem visio est simpliciter finita: cognoscibilitas vero Dei, & ut sic loquar, representabilitas est simpliciter infinita: quomodo ergo potest intelligi, quod adæquet representatio visionis totum illud obiectum, & comprehendat illud, etiam extensiuè? Confirmatur ac declaratur, nam plus distat omnis visio creata possibilis à perfectione illius obiecti, quam distat visio, quam inferior angelus habet de superiori, à perfectione ipsius angeli superioris: sed angelus inferior non potest superiorem comprehendere tali visione, non solum ex defectu intensionis vel claritatis, sed etiam quia non potest totum illud obiectum distincte ex parte obiecti intra se capere, eo quod cognoscibilitas obiecti superet capacitatem cognoscentis: ergo multo magis superabit essentia diuina quameunque visionem creatam possibilem.

Dices, argumentum concludere, non posse virtute naturali, quomodo inferior angelus non potest plene capere superiorem, secus autem esse virtute supernaturali, seu per diuinam eleuationem. Respondetur, in primis argumentum esse proportionale, & ita procedere de potentia iam eleuata. Itaque magis distat omnis potentia creata, quantumuis eleuata, ab essentia diuina in ratione & proportionem obiecti & potestatem, quam distat inferior angelus à superiori, quia illa est distantia infinita & diuersi ordinis, hæc

autem finita. Deinde dicitur, hic non habere locum eleuationem, quia loquimur de visione ipsa, quæ non est amplius eleuabilis ad representandum, quia ex natura sua formaliter representat. Comparando ergo actum ad actum, respectu suorum obiectorum, quæ naturaliter representant, procedit ratio facta; & secundum eam rationem magis limitatus & improporcionatus est actus visionis creatæ ad representandum adæquate Deum, quam intellectio inferioris angeli ad representandum inferiorem.

Altera vero pars superius assumpta, scilicet, illam visionem non posse esse infinitam, ex superius dictis clara est: aut enim esset infinita extensiuè ex parte ipsius visionis, id est, per verum argumentum & additionem realem. Et hoc non, tum quia repugnat, dari aliquod infinitum in actu huiusmodi, tum etiam, quia extensio actus ad plura obiecta, non fit hoc genere augmenti, ut declaratum est. Vel esset infinita intensiuè in intensione graduati. Et hoc non, quia etiam huiusmodi infinitum in actu repugnat esse, & etiam, quia hæc intensio nihil per se confert, ut actus extendatur ad plura obiecta, ut etiam probatum est. Vel esset infinita intensiuè intensione perfectionis & essentia. Et hoc non, quia hæc intensio non est alia, quam essentialis perfectio rei, & ideo nulla potest esse visio sic infinita intensiuè, nisi quæ est essentialiter infinita: huiusmodi autem est sola increata visio. Quod si dicas, hoc esse verum de visione sic infinita simpliciter, tamen secundum quid & obiectiue posse dari visionem sic infinitam: respondetur, hanc esse petitionem principij: quia esse hoc modo infinitam secundum quid, nihil aliud est, quam esse in se simpliciter finitam, representare autem adæquate rem infinitam: & hoc est, quod in priori parte probauimus esse impossibile. Atque hoc sensu dixit semper Diu. Thomas, ad videndum omnia possibilia in Deo, necessariam esse visionem comprehensiuam, & infinitam intensiuè, non intensione graduum & accidentalium, sed perfectionis & essentiali. Et simili modo dixit Caietanus, dist. quæst. 12. articulo 8. videre in Deo omnia possibilia, & videre Deum infinite, sese mutuo consequi: sic etiam dixit Ferrar. 3. cont. Gent. cap. 56. §. 6. Pro solutione, cognoscere omnia in causa, esse comprehendere causam: & Soto in 4. distinctione 49. quæstione 3. articulo 3. concl. 5. ad 2. dixit, visionem omnium in Deo, necessario connecti cum infinita claritate: hoc enim est verum, non de infinitate graduati, sed de essentiali, ut à nobis declaratum est. Atque hæc ratio sic declarata videtur mihi sufficientissima pro materię capacitate & altitudine.

Dico secundo: Anima Christi neque in actu primo, seu habitu videt omnia possibilia in Deo. Hæc conclusio videtur mihi necessario sequi ex precedenti, supposita perfecta natura huius scientiæ beatæ, de cuius ratione est, ut semper sit in actu secundo, quia est perfectissima scientia & immutabilis. Et confirmatur seu declaratur hoc modo, quia vel actus ille primus potest interdum reduci ad actum secundum, saltem successine cognoscendo nunc has creaturas in Deo, nunc alias: vel nunquam potest omnino variare actum secundum: si hoc posterius dicatur, gratis fingitur talis actus primus, & reddi non potest ratio, cur intellectus habens sufficientem actum primum, non possit per voluntatem applicare ad actum secundum, nisi fortasse ab extrinseco à Deo impediatur: quod si perpetuo impediendus erat, superflue illi datus esset talis primus actus. Si vero dicatur primum, sequitur in ipsa visione, & beatitudine animæ Christi, esse posse varietatem, ita ut nunc sit beator, postea minus beata, vel è contrario.

Neque enim dici potest, hanc varietatem esse in solo obiecto secundo, non in primario, quia, cum creaturæ non videantur illa visione, nisi in Deo ipso,

non potest variari circa creaturas, quin varietur circa Deum. Neque etiam refert, si dicatur variari quidem circa Deum, semper tamen cum æquali perfectione, quamvis in ordine ad diversas creaturas: tū quia hoc ipsum esset magna imperfectio in tali visione: tum etiam quia qua ratione posset hoc modo variari, posset etiam intendi, & remitti: cur enim quoad vnum subiceretur voluntati vidētis, & non quoad aliud?

Quod vero quidam dicunt, posse visionem illam successiue variari ex parte obiecti, seu creaturarum cognitarum, nulla facta mutatione in ipsa intelligi potest: quia, ut variæ creaturæ cognoscantur, necessaria est varia representatio, varius effectus formalis, atq; adeo varia perfectio cognitionis, ac denique, quia sine mutatione alicuius extremi non potest intelligi varia habitudo, & cognitio. Ultimo confirmatur, quia hic actus primus, quo anima Christi dicitur cognoscere omnia, vel est ipsa visio (ut dicebat Scotus) & hoc non, ut efficaciter videtur probatum, referendo eius opinionem, quia visio ipsa essentialiter est actus secundus: vnde quamdiu eadem omnino immutata manet, eodem modo constituit vidētem in actu secundo, & respectu eiusdem, quod si aliquid per eam denuo videndum est, aliquid ei addi oportet, ut nuper probatum est. Vel hic actus primus, est ipsum lumen gloriæ, & hoc potest dupliciter intelligi. Primo, quod lumen gloriæ sit ex se sufficiens ad videnda simul omnia, quæ in Deo continentur, licet non habeat in anima Christi actum ad æquatum. Et hic sensus est falsus, tum quia sequitur, illud lumen esse infinitum, ut ostēdi: tum etiam, quia sequitur, lumen illud esse sufficiens, ad comprehendendum Deum, saltem extēsiue: tum deniq; quia sequitur, non habere actum ad æquatum lux virtuti respectu visionis Dei, quamvis illum habere possit, quod sine fundamento diceretur, cum ad perfectionem non pertineat, sed potius ad defectum perfectionis. Alio modo id intelligi potest, quia successiue potest anima Christi eodem lumine has vel illas res in Verbo videre, & hoc non satis est, quia, licet demus, eodem lumine gloriæ, quo anima Christi nunc videt aliquas creaturas in Deo, potuisse videre alias, & non istas, & sic in infinitum (id quod etiam incertum est, & sub opinione) tamen hoc neque arguit singularem perfectionem in illa scientia, sed commune fere est omnibus beatis, neque satis est, ut dicatur omnia scire in actu primo, sicut, licet eodem lumine intellectuali possit quis quascunque res cognoscere, non tamen omnes scit in actu primo, quia non omnium habet species, neque est in potentia proxima, ut possit, cum velit, has vel illas res contemplari: at vero intellectus animæ Christi informatus hoc lumine, non est ita proxime dispositus ad cognoscendum in actu secundo omnia possibilia, etiam successiue, quia non habet proprie species rerum omnium in ordine ad hanc scientiam, neq; essentiam diuinam per modum speciei vnitam, nisi in ordine ad talem modum videndi ipsam: vnde nec potest suo arbitrio res alias per illam visionem contemplari, ergo.

Dico tertio: Anima Christi videt in Verbo aliqua ex rebus possibilibus, quæ nunquam erunt. Videtur certa, & communis conclusio: & eam expresse affirmat D. Thom. hic articulo 2. & potest aliquo modo probari ex illo Matth. 11. & Luca 10. Si in Tyro & Sydone factæ essent virtutes, &c. vbi Christus reuelat aliquid possibile, quod fuisse futurum in eo casu, quod tamen absolute futurum nunquam fuit; facit illud Matthæi 26. Possunt rogare Patrem, &c. Ex quibus locis colligitur, animam Christi hæc possibilia cognouisse, sed non conuincitur vidisse illa in verbo, potuisse enim illa scire scientia infusa, sit tamen probabilis obiectura, etiam scientia beata, quæ perfectissima est, illa cognouisse. Ex articulo etiam patet

secundo D. Thomæ sumitur hæc ratio, quia multe possunt fieri à creatura, quæ nunquam fient, sed anima Christi videbat in Verbo omnia, quæ sunt in potentia creaturæ, quia comprehendebat ipsam, ergo, Deniq; verisimile est, etiam alios beatos videre non nullas res possibiles, quæ nunquam fient, ut constat ex 1. p. q. 12.

Ad fundamentum Magistri, quod ex quibusdam testimoniis sumebatur, respondet D. Tho. Christum cognouisse omnia, quæ habent rationem entis in aliqua differentia temporis, de quibus fit proprie illa distributio. Dicit enim potest, in eo fuisse omnem scientiam, quæ secundum potentiam ordinatam à Deo communicatur alicui intellectui creato, sicut in simili supra de gratia dictum est: & hoc satis est, ut dicatur habere omnes thesauros sapientiæ & scientiæ, & nihil ignorare. Deinde disputatione sequenti videbimus, an saltem per scientiam infusam, omnia possibilia sciat.

Ad Henricum & Durand, negatur, cum visione Dei esse necessarium coniunctam cognitionem omnium rerum & quidditatum, quæ in ipso eminenter continentur: cum enim illa visio non sit comprehensiuua Dei, & posset esse magis, vel minus perfecta, posset per illam plura, vel pauciora videri in Verbo, Neq; Durand satis consequenter loquitur, quia posita determinatione diuinæ voluntatis, vel scientiæ ad talia obiecta futura, fere eadem est ratio cognoscendi tales res futuras in Verbo, quæ est cognoscendi res possibiles: nec potest etiam vitare comprehensionem, tum quia ad comprehendendam potentiam non oportet cognoscere, quid futura sit, sed satis est, comprehendere, quidquid potest facere: tum etiam, quia anima Christi videt in Verbo, quidquid futurum est in qualibet differentia temporis, vti iam dicam. Et eadem rationes vigent contra Henricum, quia nulla est ratio, cur magis necessario videantur omnes species rerum in Deo viso, quam omnia indiuidua, cum tam indiuidua, quam species, contineantur eminenter in Deo, & represententur in diuinis ideis.

Verum tamen est, rationem sumptam ex comprehensione non ita convincere contra Henricum, quod sit impossibile videre in Deo omnes rerum species possibiles, esto non sit necessarium: nam si viderentur species, non visis omnibus indiuiduis, non videretur certe comprehendi Deus, quia omnipotentia Dei per se primo respicit, non tantum species, sed etiam indiuidua, & infinita eius perfectio eminenter omnia continet. Sed quamvis illa ratio directè non ita conuincat, tamen ratio facta de lumine infinito optime contra hanc sententiam procedit, & inde consequenter efficitur, tale lumen, non solum ad cognoscendas omnes species, sed etiam ad omnia indiuidua sufficere.

Ultimo ex dictis in hac, & sectione præcedenti aperte colligitur, quam sit verum, quod D. Thomas dixit art. 4. ad 3. hanc scientiam beatam Christi, licet perfectissima sit omnium, quæ de potentia ordinaria esse possunt; tamen de absoluta potentia posse esse perfectionem, imo semper in infinitum posse dari aliam perfectionem, quia nunquam potest adequari suo obiecto primario, neque illud comprehendere, neq; omnia cognoscere, quæ in illo continentur: ergo semper potest perfectius tendere in obiectum suum, & plura in illo videre, atque adeo visionem ipsam increatam Dei perfectius participare, quod non solum in diuersis subiectis, sed etiam in eodem verum est, vsatis contra Caietanum in superioribus diximus. Et eadem ratione posset illa eadem visio in intentione crescere, vix dictis patet.

D Thom.
Matth. 11.
Luc. 10.

Matth. 26.

*Primum anima Christi videat in verbo omnia, quæ
Deus videt scientia visionis, atque adeo infinita.*

Multi ex Theologis negant, animam Christi videre in Verbo hæc omnia. Ita Gabr. & Ricard. Scot. & Bonau. locis supra citatis in 3. distinct. 14. quamvis non eodem modo; nam Scotus eodem modo loquitur de scientia futurorum & possibili-um, distinguens de cognitione in actu primo, vel secundo: quæ distinctio iam à nobis reiecta est, quia in hac scientia eadem est ratio de viroque. Bonau. artic. 2. quæst. 3. & Gabr. quæst. 1. artic. 1. negant, cognosci omnia simul, affirmant tamen successiue: quod etiam à nobis reiectum est, cum quia in illa visionis nulla est successio, tum etiam, quia infinita pertransiri non possunt, unde, si simul non videntur, nec videri poterunt omnia successiue. Ricard. artic. 2. quæst. 3. dicit, cognoscere Christi animam omnia, quæ futura sunt in numero, vel tempore finito, ut individua substantiarum & similia, non vero cogitationes omnes in æternum futuras. Fundamentum eorum est, quia non potest intellectus creatus actu accedere ad contemplanda distincte, & clare infinita, quia ad hoc requiritur infinita virtus & attentio; & consequenter infinitus actus. sed quæ Deus videt scientia visionis, sunt actu infinita, & visio Christi necessario est finita; ergo.

Dico tamen primo, animam Christi videre in Verbo simul, & in actu secundo, omnia, quæ Deus videt scientia visionis. Ita D. Thomas hic, & communiter Theologi in 3. distinct. 14. Magist. Albertus Magnus, Palud. Capreol. & Alij. Alenf. & Marfil. & Henric. locis præcedenti sectione citatis. Ex Scriptura & Patribus nihil habemus ad hoc probandum, solum ex eis colligi potest, animam Christi cognoscere hæc omnia præsertim ex Damasc. lib. 3. cap. 22. Chrys. Fulgent. & Hieron. citatis in principio sect. præced. Nam simpliciter dicunt, animam Christi cognoscere omnia, ergo saltem id erit verum de his, quæ aliquando futura sunt. Unde verisimile fit, ea cognoscere per scientiam beatam, quia indicant semper actu illa omnia inueniri, quod non fit nisi per beatam scientiam. Fundamentum vero D. Thomæ est, quia omnis Beatus videt in Verbo omnia, quæ ad statum suum pertinent, quod supponit ex i. p. q. 12. art. 8. sed ad statum, & dignitatem animæ Christi pertinent omnia, quæ Deus videt scientia visionis. Primo, propter dignitatem personæ suæ. Secundo, quia est caput omnium hominum, & angelorum, præsertim iustorum, & prædestinatorum, propter quos omnia creata sunt. Tertio, quia iudex omnium est constitutus. Addo quarto, quia illi subiecta sunt omnia, & propter eius gloriam & honorem suo modo omnia creata sunt.

Sed circa fundamentum huius rationis dubitat Caietan. hic, art. 2. quia ex illo sequitur aliquem minus beatum plura videre in Verbo, quam beatiorum, quia possunt pertinere plura ad statum eius: consequens est falsum, quia, qui plura videt in Deo, perfectius videt Deum; ergo est beatior. Et in summa respondet, Beatum videre in Verbo formaliter ea, quæ pertinent ad statum eo tempore, quo ingreditur beatitudinem, cætera vero, quæ postea sunt, tantum causaliter. Sed hæc responsio primum non expedit difficultatem, quia etiam accedere potest, ut plura pertineant ad statum Beati inferioris, etiam pro illo tempore, quo ingreditur beatitudinem, ut si constituamus beatum Dominicum esse minus perfectum beatum, quam beatum Paulum primum eremitam, quod non repugnat, ut per se notum est, & tamen constet, plura ad statum sancti Dominici, quam sancti Pauli, potuisse pertinere: etiam si solum comparentur pro eo momento, quo mortui sunt. Deinde non est necessaria illa responsio, quia non

A semper necesse est, ut qui plura videt in Deo, perfectius videat in Deo, nisi cætera omnia paria sint: fieri autem potest, ut aliqua videat plura intra inferius genus, vel speciem, & alius excedat aliunde, vel clarius quidem & perfectius res alias, vel aliquid superius, & perfectioris rationis intuendo. Quid vero dicendum sit de alijs beatis, an, scilicet, videant hæc omnia causaliter, vel formaliter in Verbo, non est huius loci examinare.

Breuitate tamen, ut intelligatur vis rationis facte, ego in hoc ita sentio perfectionem beatitudinis primo omnium esse commensurandam vniuersi, & usque meritis, deinde vnumquemque Beatum videre formaliter in Verbo omnia illa, quæ pertinent ad suum statum, quantum sub quantitate perfectionis diuinæ visionis suis meritis debita cadere possunt: nam si fortasse ad videnda illa omnia, necessaria esset perfectior visio, quam suis meritis deberetur, non posset omnia illa formaliter in Verbo videre, sed videret præcipua, seu quæ sufficerent, iuxta ordinem diuinæ iustitiæ, & prouidentie, reliqua autem videret causaliter: Christus autem Dominus non habuit beatitudinem per sua merita, sed altiori titulo sufficientissimo ad totam hanc perfectionem visionis: & si habuisset per merita, illis esset debita tota hæc perfectio, & multo maior, si ad illam referrentur, & ideo recte concluditur, omnia hæc vidisse formaliter in Verbo. Unde accipi potest confirmatio similis illi, quam supra tetigimus, cum de gratia Christi ageremus, quia, si infinita visio Dei esset possibilis, tota illa Christi animæ ratione visionis deberetur: quia vero illa anima non est capax tantæ visionis, perfectissima quædam, iuxta ordinem diuinæ sapientiæ, data est, ac eius statui maxime accommodata (cuiusmodi est illa, de qua agimus; nam, quod anima Christi sit capax illius, dubitandum non est, cum tota illa finitæ perfectionis sit, ut magis patebit ex dicendis sequenti assertionem. Quod autem illa optime quadret cum Christi dignitate, & muneribus, iam explicatum est. Confirmatur, quia alias esset in anima Christi actualis ignotatio, vel saltem inconsideratio multarum rerum, quæ actu fierent, & consequenter posset non cognoscere nunc quid ego cogitem, & similia; quod sane est absurdum, & à Christi dignitate alienum. Confirmatur vltimo, quia verisimile est, omnes beatos simul sumptos videre in Verbo omnia, quæ Deus videt scientia visionis, præter ea, quæ specialiter pertinent ad ipsam animam Christi, quia omnia sunt propter electos, unde omnia pertinent aliquo modo ad statum eorum; sed verisimile est, animam Christi, & videre omnia, quæ sibi sunt propria, & præterea videre omnia simul, quæ omnes alij vident: cum quia gratia animæ Christi (ut supra dictum est) superat gratias omnium Beatorum, etiam simul sumptas, sicut dignitas animæ Christi exuperat omnium dignitates, etiam si in vnum conferantur, tum etiam, quia merita Christi infinite superant omnia aliorum merita, etiam simul sumpta: quanquam enim visio non sit animæ Christi data ex meritis data est tamen tam perfecta, quam per merita secundum legem ordinariam comparari posset.

Sed obijci potest, nam sequitur animam Christi comprehendere scientiam visionis Dei, cum nihil eam lateat eorum, quæ sub tali scientia continentur. Aliqui concedunt sequelam, nec putant esse inconueniens, quia non præterea comprehenditur Deus, Ita sumitur ex Capr. 3. d. 14. quæst. 2. art. 3. ad. 2. & Caiet. i. p. quæst. 12. art. 8. in fine. Alij renuunt hoc concedere, quia scientia visionis est ipsemet Deus, unde comprehendere non potest, ipso non comprehenso. Sed distinctione uti possumus, nam scientia visionis sumi potest vel pro obiecto ipsius scientiæ, vel pro formali scientia, quæ est in Deo. Rursus oportet considerare in obiecto scientiæ visionis non solum contineri

*Visio plurimè
in Deo non
necessario
semper per-
fectior est.*

Obiectio.

Responsio.

*Gabr.
Richard.
Scot.
Bonau.*

*D. Thom.
Magist.
Albert.
Paulus
Capreol.
Alij.
Marfil.
Henric.*

*Dubium,
Caiet.*

Responsio.

tineri res creatas, sed etiam ipsum Deum, & liberam voluntatem eius. Anima ergo Christi dici potest comprehendere illam scientiam solum quantum ad obiecta creatas, quæ per illam videntur, & hoc, ad summum, probat argumentum factum: non vero comprehendit illam scientiam, quantum ad obiectum increatum, cum non comprehendat Deum ipsum, nec generationem æternam, & similia. Unde sic etiam, ut non comprehendat illam scientiam, prout est formalis actus ipsius Dei, quia ut sic, est perfectio simpliciter infinita, & eadem omnino cum scientia simpliciter intelligentia, & comprehendere non potest, illa non comprehensa.

Dices: Cognitio, quæ videtur omnia, ad quæ se extendit potentia, est comprehensio eius, ut D. Th. hic sumitur, 2. & 1. p. quæst. 12. artic. 8. & Caietan. eisdem locis. & Capreol. supra & 4. distin. 49. quæst. vltim. & alij auctores citati sunt. præced. Et in toto eius discursu nos id videmur supposuisse, ergo pariter ratione, visio omnibus, ad quæ se extendit aliqua scientia, comprehenditur talis scientia: ergo, cum visio animæ Christi se extendat ad omnia, quæ cadunt sub scientiam visionis Dei, comprehendit illam. Respondetur primo, posse assignari differentiam, quod effectus videtur in potentia ut in causa, & ut in medio cognito, & obiecto primario: obiecta autem scita non videntur in scientia visionis ut sic, tanquam in medio proprio, secundum eam rationem. Secundo, & magis ad rem respondetur, etiam diuinam potentiam proprie non comprehendit, ut est principium talium effectuum, quia, ut in se videtur, non potest præcendi respectu talium effectuum, quia est essentialiter eadem in ordine ad omnes, & ideo si absolute non comprehenditur, neque in ordine ad aliquem effectum comprehendere potest. Atque idem a fortiori est de scientia visionis creaturarum, quæ in se præcisa non est à scientia visionis, quam Deus habet de seipso, neque à scientia simpliciter intelligentiæ. Denique est optima ratio, quæ sumitur ex D. Thoma hic articulo 2. ad tertium, quia licet Christi anima comprehendat obiectum illud creaturæ, quoad numerum scibilem, non tamen comprehendit ea claritate, quæ Deus, & consequenter neque comprehendit ipsam claritatem & eminentiam, quæ Deus illa inuenitur, & ideo nec scientiam visionis Dei, prout in ipso Deo est, comprehendit.

Christus videt infinita in Verbo.

Dico secundo: Anima Christi videt in Verbo infinita. Hæc conclusio sequitur ex præcedenti, & explicanda est, & probanda modo dicto circa articulum tertium D. Thomæ, neque aliquid addendum occurrit. Solum superest soluendum fundamentum Scoti, & aliorum. Ad quod breuiter dicitur, hæc infinita contineri intra terminum finitum, quia solū sunt, vel plura indiuidua sub eadem specie finita contenta, vel plures cogitationes, &c. vel certe plures species sub aliquo inferiori genere, ut v. g. plures species corporum mixtorum, quæ omnes non transcendunt perfectionem cæli. Deinde omnia hæc videntur per vnum simplex principium, & ideo omnia illa videri possunt simul, & per actum, & lumen finitum. Nam, visio omnibus illis in Verbo, adhuc videtur Verbum finitum & limitatum, cum non comprehendatur totum obiectum omnipotentis eius: ergo actus & lumen sunt finita, quia eorum perfectio ex primario obiecto, & ex modo, quo ipsum cognoscitur, pensanda est potius, quam ex obiecto secundario.

Obiectis.

Sed superest difficultas, quia sumendo numerum finitum rerum contentarum in eodem ordine, & specie, ad videndum illum in Verbo, requiritur aliquod lumen, & ad videndum maiorem numerum earundem rerum, cæteris paribus, requiritur maius lumen, & sic in infinitum: ergo ad videndum infinita, erit necessarium lumen infinitum. Respondetur so-

let cum Caietano hic, artic. 3. hinc solum inferri, visionem animæ Christi esse infinitam secundum quid, eo modo, quo vna res ordinis superioris dici potest infinita secundum quid, quatenus sub se continere potest res infinitas inferioris ordinis. Quæ responsio non videtur satisfacere, quia argumentum semper procedit in rebus eiusdem ordinis, scilicet in lumine gloriæ, & visione beatæ: procedit etiam de augmento extensio intra eundem ordinem, in quo intelligi non potest medium inter qualitatem finitæ extensam, vel actum infinitam in extensione, cum sit sermo de eadem qualitate, & de perfectione extensivæ, quam actus habet à parte rei: hæc autem extensio non videtur esse posse actum finitum in visione, vel lumine gloriæ animæ Christi, ut videtur probare argumentum factum: ergo colligitur infinita extensio illius luminis, seu visionis. Quod etiam hoc modo explicatur, quia illa visio ex parte obiecti habet infinitam extensionem, sed tantum augetur extensio ipsius qualitatis luminis, vel visionis, quantum augetur extensio obiecti, nam tota illa scientia respicit hoc obiectum, & per vnum gradum intelligitur respicere vnam partem obiecti, & per alium, aliam, nam illi duo gradus distincti sunt inter se, posset enim vnus separari ab alio, & è contrario. Etdem est de omnibus aliis partialibus obiectis, quæ infinita sunt: ergo respondent illis in ipsa scientia infiniti gradus extensionis.

Respondetur, propter hoc argumentum aliquos admittere hoc infinitum augmentum in visione animæ Christi, quod esse censent per veram & realem additionem partium æqualium, componentium vnam entitatem: ergo vero suppono, omne huiusmodi augmentum infinitum repugnare omni rei creatæ, ut supra attigi, quæstione septima. Alij ergo aliter respondent, videlicet, illud augmentum extensivum non esse per se necessarium, sed aliquando idem lumen gloriæ, & visionem beatam, sufficere ad videndum infinita in Verbo sub aliquo genere, vel specie, ex vi alicuius gradus veluti indistinctibilis, ita de quibus ut ex vi eiusdem perfectionis, quæ cognoscit totam aliquam multitudinem infinitam, cognoscit omnia & singula, sub illa multitudine contenta: neque intelligatur, in ipsa visione aliquid respondere vni rei vitz, & aliud alteri, sed eundem gradum perfectionis quasi indistinctibiliter respondere omnibus & toti multitudini: alia enim via non potest virari infinitum augmentum, ut argumentum bene probat. Quomodo autem hoc verum sit, ita declarari potest ex doctrina D. Thomæ hic, quia hæc infinita non videntur in Verbo, nisi prout connexionem habent cum aliqua causa creata, quæ comprehendit, comprehenduntur: quia ergo causa illa finita est, ad comprehendendum illam, finitum lumen sufficit, & illud idem satis est ad cognoscenda omnia, quæ in illa continentur, licet sint infinita, quia tota illa infinitas comprehenditur sub finito gradu perfectionis. Unde, quando ita videntur plura inter se connexa, & radicata in vno principio finito, vnum & idem lumen indistinctibiliter sumptum, quod sufficit ad videndum quædam ex his, sufficit ad videndum plura, & omnia, quæ in illo principio comprehenso continentur, quod non est creditu difficile, cum omnia illa à virtute finita procedant, & præsertim, si tantum numero differant, cum hæc sint tam inter se similia, ut idem fere sit, cognoscere vnum, vel plura, quæ successiue à tali causa fieri possunt. Unde ad argumentum in forma distinguitur illa propositio: Ad videndum res distinctas in Verbo requiritur maior seu distincta perfectio luminis aut visionis: si enim illæ res sint inter se omnino distinctæ, & ut sic cognoscantur, non inter se connexæ, vel cum aliqua causa finita, sic concedo assumptum, & consequenter admitto, non posse videri in Verbo huiusmodi res infinitas, nisi per visionem habentem

bentem infinitos gradus extensionis. Si vero tales res cognoscantur, vt connexa in vno principio finito, sic negatur assumptum propter rationem iam explicatam: & hoc modo videt anima Christi infinita in Verbo, & fortasse etiam quilibet beatus, quamuis non eque, neq; sub omni genere, vel specie, in qua Christus videt infinita.

Hæc responsio aliquando mihi probatur, eo quod existimarem, visionem extendi ad plura obiecta secundaria, per additionem partialis entitatis, nunc vero opinor, fundamentum hoc esse falsum, vt scilicet, præced. declaravi, & ostendi; & ex hac ipsa solutione confirmari potest, nam si ad videndum aliqua infinita, sufficit aliqua entitas indivisibilis visionis & luminis, etiam sufficit ad omnia illa, quæ in Verbo videri possunt, quia omnia videntur, media connexionem, quam habent cum diuina essentia & potentia, quæ finite, & per finitam visionem videri potest, etiam si aliqua infinita videntur in ipsa, quia non sunt infinita in tota latitudine entis, sed infra aliquam speciem aut genus. Posito autem hoc fundamento, & contrario in medio sublato, cessat difficultas posita, & progressus, qui in ea sit. Nam dum visio extenditur ad plura obiecta secundaria, non augetur eadem visio per aliquam additionem, sed est alia visio numero distincta, quæ ex vi suæ indiuiduæ, & indiuisibilis entitatis habet omnia illa representare, nec potest representare plura, neque pauciora, nisi tota visio mutetur. Atque ita solum concluditur, habere animam Christi quandam visionem perfectiorem in sua indiuidua entitate, quamque alia, quæ ad illa omnia representanda non est sufficiens. Et secundum quid habere quandam infinitatem obiectiuam, non tamen extensiuam, & formalem in entitate sua, quia eadem indiuisibili entitate respicit, & representat omnia illa.

Quæret aliquis ad huius materie complementum, an hæc infinita, quæ videt anima Christi (& idem est de scientia Dei) dicenda sint categorématique, vel syncategorematicæ infinita, seu actû, aut potentia. Videtur enim primum, quia illa omnia simul videntur, ergo vt sic, actû sunt simul, ergo actû infinita: hoc enim differt infinitum actû, ab infinito in potentia, quod illud est totum actû simul, hoc partim actû, partim potentia, vt constat ex 3. Phisic. cap. 6. Et confirmatur, nam si illa omnia, quæ simul cognoscuntur, simul essent in re, esset multitudo categorématique infinita, sed eadem sunt nunc in cognitione, ergo.

In contrarium vero est, quia licet omnia illa simul sint cognita, tamen non aliter sunt infinita, quam in re esse possint, quia cognitio accommodatur rebus ipsis, sed in re non possunt esse, nisi syncategorematicæ infinita, quia non potest tota illa multitudo in re existere simul. Vnde nihil referre videtur, quod in cognitione sint simul, si in re tantum fieri possunt successiue, quia modus cognoscendi non variat modum quantitatis ipsius rei, nec res habet magnitudinem, aut multitudinem suam, atque adeo, quod sit finita aut infinita hoc vel illo modo, ex ordine ad cognitionem, quæ illi extrinseca est, sed in ordine ad existentiam, quam iuxta naturam suam habere potest. Nec videtur recte dici posse, illa esse infinita syncategorematicæ in esse cognito, & a parte rei esse infinita syncategorematicæ, quia non habet res aliam quantitatem in esse cognito, quam a parte rei, alias non esset vera cognitio. Et confirmatur, quia Deus ipse non videt aliud infinitum, quam sit possibile, vel futurum, sed non est possibile, aut futurum infinitum syncategorematicæ, sed syncategorematicæ, ergo. D. Thomas in hoc nihil aperte dicit, tamen eius discipuli videntur frequentius loqui priori modo. Gabriel autem, Almain. & alij in 3. distinct. 4. magis eligunt posteriorem modum, quos sequitur Viguer, in institution. cap. 2. §. 2. ver. 1.

A Sed in re non videtur esse posse magna diuersitas, nam omnes conueniunt in his. Primo, illa, quæ videntur, non esse in certo aliquo numero finito, nec posse peruenire in finem eorum, numerando vnum post aliud. Secundo, illa omnia simul cognosci, & ita esse simul aliquo modo, scilicet, obiectiue. Tertio, totam illam collectionem non posse actu poni in re. Quibus positis, fere de modo loquendi videtur controuersia.

Mihi tamen placet posterior modus loquendi, quia illa multitudo, quamuis simul cognita, talem habitudinem habet ad suam existentiam, vt extrinseca natura sua petat, non posse exhaustiri, cum sit: vnde in sua intrinseca ratione includit hanc veluti potentialitatem, vt semper, scilicet, aliquid illius restet efficiendum. Et in hac potentialitate consistit ratio infiniti syncategorematicæ: sicut quamuis tempus totum simul cognoscatur, ipsum tamen etiam cognitum, ens successiuum est, quia talem habitudinem habet ad existentiam, vt non possit totum simul existere, sed pars post partem: similis enim ratio est de hoc infinito in potentia, includit enim in conceptu suo successiorem quandam in existentia, seu productione sua: & hoc modo saluantur facile multa, quæ tractari solent de infinito, vt est in cognitione diuina. De quibus agitur 1. parte, quæ sit. 7. 14. & 25.

Supererat hoc loco tractandum, an Christi anima videat in Verbo futura contingentia conditionata, id est, quæ, posita aliqua conditione, futura essent, licet de facto absolute futura non sint, quia conditio non est ponenda. Sed hæc quæstio non habet specialem difficultatem, huius loci propriam. Nam supponendo, quod verissimum est, Deum habere hanc scientiam certam horum futurorum, dubium non est, quin potuerit illam Christi animæ communicare in visione beata, quia non est maior difficultas in hac scientia, quam in qualibet alia scientia creaturarum in Verbo. Quin potius in Matth. 2. satis constat, Christi animam hanc scientiam habere. Sicut autem anima Christi non videt de facto in Deo omnia possibilis, ita necesse non est, vt hæc conditionata omnia, & in omnibus rebus cognoscatur, sed ea tantum quæ, iuxta diuinæ sapientie rationem, & mensuram, videre expediens fuit, & ad Christi dignitatem, & munera fuit conueniens.

QVÆSTIO XI.

De scientia indita, vel infusa animæ Christi, in sex articulos diuisa.

Inde considerandum est de scientia indita vel infusa animæ Christi.

Et circa hoc quaruntur sex.

Primo, vtrum secundum hanc scientiam Christus sciat omnia.

Secundo, vtrum hac scientia vti potuerit, non conuertendo se ad phantasmata.

Tertio, vtrum hac scientia fuerit collatiua.

Quarto, de comparatione huius scientiæ ad scientiam Angelicam.

Quinto, vtrum fuerit scientia habitualis.

Sexto, vtrum fuerit distincta per diuersos habitus.

ARTICVLVS I.

Vtrum secundum scientiam inditam vel infusam Christus omnia sciat.

Primum sic proceditur. Videtur, quod secundum hanc scientiam Christus non cognouerit omnia. Nec enim scientia indita est Christo ad perfectionem possibili intellectus eius. Sed intellectus possibilis animæ humana non videtur esse in potentia ad omnia simpliciter, 6. opusculi 3. sed cap. 23.

Infra q. 12. art. 2. ca. 3. ad 3. d. 4. art. 1. q. 1. ad 2. q. 2. ar. 6. opusculi 3. sed cap. 23.